

Sebe Ákos



Nyárádgyálfalva és a Szentivániak

IMPRESS

SEBE ÁKOS
NYÁRÁDGÁLFALVA
ÉS A SZENTIVÁNIAK

[Erdélyi Magyar Adatbank]

SEBE ÁKOS

**Nyárádgyálfalva
és a Szentivániak**

IMPRESS KIADÓ
Marosvásárhely – 2004

[Erdélyi Magyar Adatbank]



E kötet a Határon Túli Magyarok Hivatalának
anyagi támogatásával jelent meg

Szerkesztette:
Petelei István

A fedőlap
Donáth Nagy György
munkája

Sebe Ákos: Găleşti și familia Szentiváni (micromonografie)

ISBN 973-9351-57-3

© Minden jog a szerzőé

EMLÉKEZTETŐ

Ősi erdélyi kultúránk felszínen tartásához, önazonosságunk erősítéséhez és nem utolsósorban szülőföldünkön való megmaradásunkhoz ismernünk kell azokat az értékeket, amelyeket elődeink az évszázadok folyamán létrehoztak. Kötelességünk tisztelni, megőrizni és továbbadni az elkövetkezendő nemzedékeknek eszméiket, küzdelmeiket és megvalósításait, mert a múlt köveiből rakhatjuk meg ma a jövő alapját, amire gyermekeink, unokáink biztos jövőt építhetnek. A stafétaváltás gyakorlati eszköze a tárgyi, írásos bizonyítékok ápolása. Álljon itt Kővári László közel 150 évvel ezelőtti megállapítása: „Ha az értelmiség nem fog kezét azon kevés mélyebb kebelrel, mely a hon múltját és jelenét búvárkodva éli napjait, akkor le fognak ezen emlékek dűlni, simára gyalulja az idő, hol egykor 'e nemzet szent köveket tapoda, s szolgakenyeret fog teremni a sírdomb, mely alatt annyi nemes kebel hasztalan porladoz.”

Méltánytalanság volna meg nem emlékezni arról, hogy:

– Nyárádgálfalván 255 évvel ezelőtt indult be az iskolai oktatás, a nyárádszentlászlói unitárius léviták hozzájárulásával;

- Sepsiszentiványi Szentiváni Zsigmond (II.) 250 évvel ezelőtt építtette a gálfalvi unitárius templomot;
- A nyárádgálfalvi unitárius anyaegyház 150 évvel ezelőtt alakult meg, Nyárádszentlászlótól való leválásával.

A fentiek vázlatát tartalmazza ez a dolgozat, rögzítve a múlt eseményeit, a lakosság hozzáállását a megvalósításokhoz.

Egyházi és polgári tisztségviselők cserélődnek, és nem biztos, hogy a tanulmányozott irattári anyag évtizedek múltán is hozzáférhető lesz, vagy egyáltalán létezni fog. A megszólaltatott gálfalviak majd mindenike elhunyt, és a könyvben látható fényképfelvételek nagy részéről sem lehet újat készíteni. Ha sikerült dolgozatommal egy téglát beépítenem a gálfalviak emlékezet-épületébe, elértem célomat, a továbbfejlesztésről másvalakinek kell gondoskodnia.

A szerző

I. AZ UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

A nyárádgálfalvi unitárius egyház a nyárádszentlászlóival egy időben, 1570-1580 között alakult meg. Az unitárius vallás térhódításában nagy szerepet játszott, hogy a település főurai unitáriusokká lettek (Ózdiak, Szentivániak), így érthető módon a lakosság többsége is – társadalmi besorolásuktól függetlenül – felvette az új vallást. Az unitárius vallás erdélyi térhódításában szerepe volt annak is, hogy az 1557. és 1564. évi tordai országgyűlés a reformáció lutheri és helvét irányát elismert vallásnak nyilvánította, és követőinek szabad vallásgyakorlást biztosított.

Akárcsak államalapító I. István idejében, a kereszténység felvétele, az unitárius vallás elterjedése is ellenségeskedést váltott ki. Az unitáriusokat a trinitáriusok támadták, ami hangzatos és hosszan tartó hitvitákban nyilvánult meg. János Zsigmond erdélyi fejedelem valláspolitikájának szellemében az 1568. január 6-13. között tartott tordai országgyűlésen kihirdették – elsőként a világon – a lelkiismeret- és vallásszabadság törvényét, amit a fejedelem ezután is következetesen oltalmazott. Az új vallásnak eleinte nem volt megnevezése, Dávid Ferenc és munkatársai munkáikban „az egy értelemben levő erdélyi eklézsiák” kifejezést használták. Az unitárius megnevezés, ami Isten oszthatatlan egységére utal, először 1600-ban, a lécfalvi országgyűlés határozatában fordult elő, és az egyház 1638-tól használja hivatalosan.

Az egyháztörténetről még csak annyit, hogy János Zsigmond halálát követően a katolikus Báthoriak viselték Erdély

fejedelmi tisztét, és az ellenreformáció kapcsán Dávid Ferencet (az unitárius vallás atyját) koholt vádak alapján várfogságra ítélték. Déva várába zárva halt meg 1579. november 7-én.

A nyárádgálfalvi unitárius egyházközség 1854. évi megalakulásakor a nyárádszentlászlói anyaegyházhoz tartozott, és mivel ezt a történeti részt a nyárádszentlászlói füzetben leírtam, nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni, így hát itt csak azoknak a kutatási eredményeknek adok helyet, amelyek közös, vagy kimondottan gálfalvi vonatkozásúak.

Ebben a rövid történelmi visszapillantásban, úgy vélem, elsőként a templomépítéssel kell foglalkozni, mint a vallásgyakorlás egyik fontos kérdésével. Az 1600-as évek közepe táján az Ózdiak által adományozott belsőségre az unitárius hívek – szám szerint 300 lélek – egy fatemplomot építettek, amit Szentiváni Zsigmond lebontatott és saját költségén új templomot építtetett 1754-ben. Ez a templom ma is áll.

Sajnálatos módon a gálfalvi unitáriusok nem használhatták templomukat háborítatlanul egy családok között kirobant nézeteltérés miatt. Az történt ugyanis, hogy Szentiváni Zsigmond új malmot épített a Nyárádra, ami hátrányos helyzetbe hozta az Ózdiak malmát. Ugyanebben az időben a nyárádszentlászlói Sárosi György válófélben volt feleségétől, Szentiváni Máriától, aki a templomépítő Zsigmond lánytestvére volt. A Szentiváni család Mária védőügyvédjéül a kaáli (székelykáli) Nagy Zsigmondot kérte fel; emiatt Sárosi megharagudott mind a Szentiváni, mind a Nagy családra, és bosszút forralt ellenük. Ennek véghezvitelével a Bécsben tanuló ifjabb Ózdi Györgyöt bízták meg, aki katolizált, és befolyása révén elérte, hogy a gubernium bezáratta mind a nyárádgálfalvi, mind a székelykáli templomot, és a kulcsokat a szebeni országos archívumban helyezték el. A székelykáli

templom tornya épülőfélben volt, és a templombejárat fölött ma is látható kiálló kő jelzi az építkezés addigi haladtát. Egy alkalommal, amikor Ózdi György Bécsből hazalátogatott, a nyárádszentlászlói Kozma Mihály lelkész – nem említve, hogy ismeri a bezáratási körülményeket – felkérte, hogy járjon közben a bécsi illetékeseknél a templomok megnyitása érdekében. A szóbeli kérést 1.000 forinttal toldotta meg. Hogy Ózdi közbenjárására-e vagy sem, de a gálfalvi templomot 1772-ben feltételelesen megnyitották és az építőket perbe fogták. Az ügyet II. József 1781. október 20-án kiadott türelmi rendelete zárta le. A gálfalvi templom karzatának oldalára felírt 1772-es szám az újramegnyitásnak állít emléket, ahol elsőként Kozma Mihály tartott istentiszteletet.

A gálfalvi unitáriusok lelkigondozását a nyárádszentlászlói anyaegyház lelkészei látták el, szám szerint huszonegyen, akik a két falu közötti távolságot gyalogosan, a papok ösvényén tették meg. Ez az ösvény a szentlászlói papilaktól a Kövesoldal nevű dűlőn keresztül vezetett, és a gálfalvi Orbai-kútnál ért véget, amely megnevezés ma is él az emberek szóhasználatában.

Az egyházközség anyagi erősödése lehetőséget adott a különválásra, ami a templomépítést követően 100 évre következett be, 1854-ben. A különválás tényét sürgette az anya- és leányegyház tagságának állandó és többnyire elvszerűtlen vitája, ami túlfűtött hangulatú presbiteri összejövetelek alkalmával még viharosabbá vált. A viták tárgyát a különböző adományok, alapítványok jogszerűsége, felhasználásának mikéntje szülte. Az egyházi vagyon kettéosztását az 1854. május 7-én keltezett okmány rögzítette, amit Székely Mózes, az egyházi keblitanács helyettes elnöke és Mikó Lőrinc jegyző írtak alá. (Ezt Bustya Albert dolgozatából vettem át, az okmány eredetije egyik egyházközség levéltárában sincs

meg.) A véleménykülönbségek táptalajául szolgált, hogy pl. a gálfalvi Szentiváni család adományai 1854. előtt az anyaegyházat illették, amit a gálfalviak másképpen ítéltek meg. Az alábbiakban felsorolok a patrónusok adományaiból, alapítványaiból:

1. Gálfalvi Zsigmond Mihályné szül. Fekete Ágnes 1881-ben 100 forintot adott az elhasadt harang újröntésére.

2. Keresztesi Zsigmondné szül. Csíki Zsuzsánna 1884-ben, majd Tolnai Jánosné szül. Szentiváni Zsuzsánna 1825-ben egy-egy úrasztali hímzett terítőt adományoztak.

3. Szentiváni György 150-150 forintot hagyott a két egyházra, amit Tolnai Gábor 1886-ban fizetett ki.

4. Szentiváni Sámuel szőlőst adományozott az egyháznak 1712-ben.

Az adományozók névsora ezzel nem zárult le, a nyárad-szentlászlói anyaegyház a nyáradgálfalvi és süketdemeterfalvi leányegyházak besegítésével igen gazdag volt, nagyon sok pénzt és gabonát kölcsönzött, nem csak a falusfeleknek. Ennek ellenére a fentiekben említett osztozkodás alkalmával a gálfalvi egyház egy kancsót, egy kelyhet és egy óntányért kapott – tájékoztatott Török Elek lelkész-esperes, az elődei beszámolóí alapján. A klenódiumok egy színezüst kehellyel egészültek ki, amelyet özv. Tolnai Jánosné szül. Sepsiszentiványi Szentiváni Zsuzsánna adományozott 1869. június elsején.

Az egyházközség irattárában található okmányok is bizonyítják, hogy az 1854-es különválással nem értek véget az adományok és alapítványok felhasználása körül a viták. Ezekből az iratokból mutatok be néhányat az alábbiakban:

„A templomok és iskolák alapítványi tőkét csak törvényes biztosított mellett szabados magánosoknak kamatra kiadni s azokat az előljáró egyházi, iskolai vagy alapítványi hatóság

előleges beleegyezése nélkül költsön adni tilos." (A marosvásárhelyi Állami Levéltárban találtam rá egy 1750-ben készített „Adósok” c. kimutatásra, amelyben az egyházzal szembeni tartozásokat sorolta fel a szerző. A lista első tétele szerint az „idevaló ecl-nak Nagy Zsigmond 8 Ft-tal tartozik, amit 1720. vette interesre, egy Frt. apjától maradt reája”. Ebben a felsorolásban tíz tétel szerepel mint törlesztetlen kölcsön.

„19-1886 E.K. Tanács. Esperes tisztelendő Kelemen Albert úrnak. A ny-szentlászlói belső embereknek néhai Szentiványi György ajándékozása nyomán fizetett képét Tholnay Gábor úr szerződés szerint megváltotta 300 osztr. forinttal oly módon, hogy 100 frt. kamata járjon a szentlászlói, 100 frt. kamata a ny.-gálfalvi pap afiának, 50 frt. kamata a ny.-szentlászlói, 50 frt. kamata a ny.-gálfalvi mester afiainak. A befizetett 300 frt. közpénztárunkban takarékpénztárilag kezeltetik további intézkedésig. Ezekről a t.esperes úr eklésiájukat és azok belső embereit értesítse. Az unitáriusok E.K. Tanácsának Kolozsvárt 1886-ban január 31-én tartott üléséről. Ferencz József unitár. püspök, Kovácsi Antal közíg. jegyző.”

A maroszentkirályi esperesi hivatal a következő értesítést küldte a nyáradgálfalvi egyházközségnek 1886. november 17-én: *„A főttisztelendő E.K. Tanács f. évi 253 pénzügyi sz. alatt meghatározta, hogy a ny.-gálfalvi belső emberek javadalmazására a Szt. iványi György kepe váltásági 300 frt. alap közpénztárban kezeltetik, mely tőke 5%-os kamatja 1887. január elsejétől fogva a lelkésznek 2/6-2/6, a tanítónak pedig 1/6-1/6 részben kiadatik. Msztkirály 1886. nov. 17.”*

„Tisztelt Nagy János úrnak

A Zsigmond Mihályné 100 frt. alapítványára nézve a következőkről értesítem: Az E.K. Tanács az ügyben velem közölt évi 49. sz. rendelete értelmében mindkét eklezsia kikérdezésével

ügy intézkedtem; azon évi július 12-ről 93. sz. alatt, hogy azon alap kamatjából a sztlászlói eklesia az 1884. évi április 24-től életbeléptetőleg fizet, míg Zsigmond Mihályné él a ny-gálfalvi papnak 4 frt. 50 kr. a mesternek 2 frt. 50 kr. kepe gyanánt, nevezett nő helyett, a tőke s a fennmaradó kamat ehhez tőkésítve marad a sztlászlói ekléziáé, mely azt a nevezett nő halálával a kisebb harang újraöntésére fordítja. Ez intézede-ségről akkor mindkét ekléziát értesítettem volt. Az idéni kepe kifizetését még a minap szoros kötelességévé tettem a sztlászlói gondoknak.

M.Sztkirály 1888 december 29. Kelemen Albert esperes."

A vagyoni vita azonban nem ért véget, hol az egyik, hol a másik fél keresett hézagot a javasolt kiegyezés falán, amint az kitűnik az alábbi leiratból is:

„Szám 123/1889. Tisztelendő Nagy János unitárius lelkész úrnak Ny.Gálfalván. A méltóságos és főtisztelendő E.K. Tanács f. évi 54 számú határozatával a Zsigmond Mihályné féle alap ügyében beadott kérelmökkel elutasította a Ny.Szt. lászlói presbitériumot s fenntartani kívánja az 1884. évi 49. sz. végleges intézkedését. Azonban mivel még akkor az ügy keresztülvitele reám volt bízva, s az állapotba most az a változás történt, hogy Ny.Gálfalván a fakepe megváltozott s ez az egyezséget nem terheli, további intézkedés aképp módosítatik, hogy az alapítvány évi kamatjából 7 frt. helyett csak 6 frt. fizetessék ki a ny.gálfalvi belső embereknek, mégpedig a papnak 4 frt. a mesternek 2 frt. a fennmaradó kamat tőkésítetik a 100 frthoz az alapított célra. Főtisztelendő E.K. Tanács rosszallását és hibáztatását fejezi ki a ny.szt.lászlói presbitérium és pap afiai irányában, hogy egy elintézett kérdést felzavarnak. M.Szt.Király 1889 márczius 30-a. Atyafiságos indulattal Kelemen Albert."

Az önálló unitárius egyházköz-ség lelkészei voltak:

1. 1854-1880 – Hadnagy Pál
2. 1880-1910 – Nagy János
3. 1910-1914 – Gáll Elek
4. 1914-1924 – Halmágyi János
5. 1924-1934 – Rédiger Géza
6. 1934-1959 – Kováts Domokos
7. 1960-1962 – Göncz Mihály
8. 1963. január elsejétől a mai napig Török Elek, aki egyben a Maros köri esperesi tisztséget is betölti 1999 óta.

Az egyház irattárában lévő rendeletek, jegyzőkönyvekben a már említett vitasimító bejegyzéseken kívül találtam egy érdekesebb feljegyzést is: *A Tiszteletes Mesteri Háznál 1841. június elsején szintén tanácskozást tartanak a presbiterek, elhatározzán, hogy a templom mellé tornyot is építenek, és a szerződés megkötésével Patronus Tkts. Szt.Iváni Sámuel t bízzák meg. A torony marhával és tenyérrel való munkatételhez lesz felépítendő.* (Ez volt sepsiszentiványi Szentiváni Sámuel utolsó közéleti szereplése 1842. december 7-én bekövetkezett halála előtt.)

A közérdeklődésre is számot tartó bejegyzésekből tallóztam:

A pénztárnapló 1840. február 9-i bejegyzéséből megtudni, hogy „Tkts. Szt.Iváni Györgyné úr asszony 6 lélekszámú családjával 50 kr. adományozott”. Megtudni ugyanakkor, hogy Nyárádgálfalván 126 unitárius család él (494 lélek), amelyek közül 27 család fizetett 3-15 krajcár között, 35 család után bejegyezték, hogy „nem ad”, és pár név után, hogy „nincs módja”. A faluból begyűlt összeg 3 forint 76 krajcár volt.

• Az 1841. február 13-án tartott megyegyűlésen, mivel az „Ecclesia közrend tagjai közül is feles számmal jelentek meg”, elhatározzák, hogy aki először nem jelenik meg, 1 Ft, aki másodszor, azt 2 Ft és aki harmadszor nem jelenik meg, azt 3 Ft-tal „büntesse a kurator, minden kedvezés nélkül

- Az 1841. augusztus 13-i presbiteri gyűlés jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy a „Tűzkármentő Társaságnál” biztosítani kell a mesteri jószágot, a rajta lévő épületekkel együtt.

Ez utóbbi gyűlésen még Csíki Mózes volt a gondnok, de az 1842. augusztus 8-i megyegyűlés – amit Demeter György házánál tartottak – Orbai István gondnokságát tanúsítja. Ennek tárgya a papi és mesteri bérek hátralékosai listájának vitája volt, nyolcnap haladékot adva a hátralékok kifizetésére.

- Az 1853. február 17-i presbiteri gyűlést a „helybéli lévitaság házánál” tartották, Kászoni József gondnoksága alatt.

- Az 1853-1874. között történeteket nem lehet nyomon követni, feljegyzés hiányában.

- Az 1874. május 3-i jegyzőkönyv szerint a Keresztesi Zsigmond után gondnokságot vállaló Csíki József felügyelete alatt: az iskola számára, a dögtérből jelenig begyűlt 19 Frt 12 kr 1874 november hó első napjáig 11 kr kamat mellett Kováts Lászlónak kiadják.

- Az 1874. október 23-i ülésen elhatározzák a templom és papilak kijavítását, a kerítés megcsináltatását. „Évégett 4000 zsendely vétessék és fedessék fel.” A templomra cserepet raknak, a mestert naponként egy váltóforinttal fizetik.

- 1877. február 23-án a helybéli tanító házánál iskolaügyben tanácskoztak az iskola katasztrofális állapotáról.

- Az 1882. április 10-i presbiteri gyűlésen elhatározzák a gálfalvi felső határon szerteszét lévő megyei földek kicserélését méltóságos Tolnai Gábor úr birtokából, tagosítási szempontból.

- Az 1887. január 15-i gyűlésen közfelkiáltással Tanászi Jánost választják gondnoknak.

- Az újparasztoknak rendes eklézsiái ülés tartatott 1887. március 20-án. „Jelen lévén a tagok telyes számmal... ezek után mint legtöbb szavazatot nyert egyének megválasztot-

ták: Gondnoknak Ötvös Jánost, egyházfiuknak Petras Sigmond és Kertész Józsefet. Aláírják: Nagy János lelkész és Tanászi János.”

(Az újparaszt kifejezéssel azokat a cigány nemzetiségű családokat illették, akik házhelyet és építkezési anyagot kaptak a földbirtokosoktól, házépítés és végleges megtelepedés céljából. Az ellenértéket folyamatosan ledolgozták. Ilyen házhelyek a mai Paizs utcában és a Bungurban voltak.)

- Viharos kimenetelű presbiteri ülés lehetett 1887. június 26-án, amikor Nagy János lelkész bejelentette, hogy az egyházközség 20 Ft-tal kell hozzájáruljon az augusztus 31-én Dicsőszentmártonban tartandó zsinat költségeihez. A hozott határozat: „Eclesiánk jövedelmet sehonnan sem remélhet, s a kívánt összeget minden legjobb akaratja mellett oly nagy összegben fedezni nem tudja.” Az esperesi hivatal „rovatalt” rendelt el, hogy ennek mi lett az eredménye, nem tudni.

- Az 1887. május 13-án létrejött megegyezés értelmében 1888. augusztus 12-én átveszik Kolonics Istvántól a templom orgonáját, ezért 645 forintot fizettek ki. Ebből az összegből Ács Ferenc és felesége, Csíki Zsuzsanna 200 forintot adományozott.

- Az orgonával kapcsolatos az 1888. augusztus 11-én tartott presbiteri tanácskozás is, ahol Nagy János előterjeszti, hogy a távollévő (beteg) id. Ács Ferenc és neje az orgonára 200 forintot adtak s „nekik azon egyszerű kívánalmuk van az ecclesiától, hogy ők egy kis pléh táblát csináltatnak és arra nevüket saját költségben felszegezhessék”. A határozat: „A jelenlévők a kérést egyhangúan méltányosnak találták, s azt határozottan megengedhetőnek mondták ki”.

- Az orgonával kapcsolatosan az 1888. augusztus 26-i presbiteri gyűlés kimondja: „Miután az orgona közvagyon lévén, önkéntes adakozásból épült, kiválóképp senkit sem

tüntethet ki az eklézsia azáltal, hogy valakinek a nevét egy ilyen közvagyonra felírhasa”.

Nagy János lelkész 1888. évi jelentéséből megismerni az egyházközség vagyoni állapotát, a következők szerint:

a. köztőke – semmi; b. fakepe tőke – semmi; c. Szentiváni György-alap – 150 Ft; d. olvasóegyleti alap – 62 Ft; e. török-búza – 681 véka.

Az egyház önállósulását követően felépült egy vályogfalú papilak, amit 1912-13-ban kibővítettek.

Feljegyzés van arról, hogy a hívek vonakodtak hozzájárulni a templomjavításhoz. Az 1895. május 12-i esperesi vizitáció nagyon siralmas állapotban találja, és még mindig kilátástalan a főjavítás lehetősége. Ezen alkalommal Zsigmond Lajos gondnok bejelenti, hogy feleségével, saját költségükön, elvégeztetik a szükséges javításokat. Készítettek egy papi-széket is, ami ma is megvan, nevük rávésésével állítva emléket tetteknek. Az úrasztala felszentelésére 1891-ben került sor. A hívek kifogásolták a nagy és kis harang összecsengését, de az anyagi hozzájárulást nem vállalták. Ismételten Zsigmond Lajos és felesége, Csíki Heléna sietett az egyház megsegítésére, és 1900-ban új harangot öntettek saját költségükön, a kisebbik harang helyett, amelyet az iskolának adományoztak.

Az első világháború forgatagában az egyik harangot elviszik, az orgona frontsípjaival együtt. Új harang vásárlására csak 1926-ban kerül sor, de ekkor sem a hívek adományából, hanem id. Zsigmond István és neje, Bíró Róza, valamint Fekete Gábor és neje, Zsigmond Katalin jóvoltából. Az orgona-sípot 1985-ben sikerült pótolni.

A feljegyzésekből kitűnik, hogy az unitárius egyházközségnek 36 gondnoka volt és a nyolc lelkész mindenikének szolgálati ideje alatt született kisebb-nagyobb megvalósítás a

közösség javára. Gálfalvát illetően Kováts Domokos nevéhez fűződik a legjelentősebb építkezés, a II. világháború idején felépített Szentiváni Mihály-leventeotthon, aminek felavatásán, 1944 őszén részt vett Kurkó Gyárfás, a Magyar Népi Szövetség elnöke és Tamási Áron író is. Török Elek nevéhez fűződik a szentháromsági imaház és papilak felépítése, a szentháromsági Péterfi Ödön gondnoksága idején.

A lelkészi lakás és a templom újbóli javítása Bustya József gondnok odaadó munkájának köszönhető. A lelkészi lakás minden gondoskodás ellenére magán viselte a több mint 100 éves szolgálat félreérthetetlen jeleit. Az építkezéstől viszont a hívek idegenkedtek – a nehéz anyagi körülményeikre való hivatkozással. Az 1978-ban tartott vizsgálószék alkalmával vett lendületet az új lelkészi lakás építése azáltal, hogy Fekete Károly D. és felesége 5.000 lejt ajánlott fel erre a célra. Miután ezáltal az építkezés ügye kimozdult a holtpontról, a közösségi és elszármazott hívek önzetlensége és Csíki Sándor gondnok lelkiismeretes odaadása nyomán felépült a minden igényt kielégítő modern papilak, tanácskozóteremmel együtt, amit a Török lelkész család 1983. június elsején vett birtokába.

Az egyházközösség jelenlegi gondnoka Fekete Pál.

Az előző oldalakon közölt kivonatok megismertetését fontosnak véltem az egyházközösség történetének tartozékaként, mert szemlélteti elsősorban a gálfalvi unitáriusok építkezési és anyagi helyzetének, gondjainak mozzanatait. Nem tükröződik viszont a lelkészek, presbiterek és a hívek viszonyulását meghatározó hitélet minősége. Az idősebbek elbeszélése szerint a hívek túlnyomó része kötelességének érezte a vasárnapi istentiszteleten való részvételt családotól, ugyanis ez a perselybe szánt aprópénzen kívül nem jelentett anyagi megterhelést. Érdekes történetet mondott el Márkodi Mihály a Székelyszentmihályról érkezett Miklós Jenő kántortanító-

ról, aki az 1901–1902-es tanévben itt tevékenykedett, és aki az első kerékpártulajdonos volt a faluban. Amikor végigkarakázott a főúton, az emberek fejcsóválva húzódtak a kapu mögé, és váltig hajtogatták, hogy a kántor úr az ördöggel cimborál. A férfiak templomi látogatása meggyérült, de a lányok, asszonyok annál inkább bizalmukba fogadták a jóképű és jó hangú kántort. Ebben az ördögi miskulációban volt is valami igazság, mert addig-addig delejezte Balla Dénes körjegyző leányát, míg egy feljelentés nyomán vissza kellett mennie Székelyszentmihályra. Így rövid ideig ijesztgette a szabadságharcral egy időben születetteket, hogy azután mindenki nyugodtan járhasson a templomba.

Készülődve az unitárius egyház megalakulásának 400. évfordulója megünneplésére, kijavították a templom tetőzetét és elkészült a lelkészi lakás kerítése. Az ünnepség színvonalát 1968. július 21-én dr. Kiss Elek püspök jelenléte emelte. A művelődési otthon klubhelyiségében tartott közebéd a legbensőségesebb hangulatban zajlott le, ahol az elhangzott beszédek kiemelték a hitgyakorlás jelenlegi irányvonalát, szükségességét, az egyház és polgári vezetés egymásrautaltságát, mindezt a hívek szellemi-anyagi gyarapodása érdekében. Sajnálatos, hogy a templomba járók száma igen megcsappant. Török Elek lelkész-esperesnek a számok tükrében kifejezhető tevékenysége 1963. január elsejétől 2001 márciusáig az alábbi:

- megkereszteltek száma: 199
- konfirmáltak száma: 181
- megeskette: 87 ifjú pár
- eltemetve: 190 atyánkfia

– az egyház aranykönyvi bejegyzésének értéke: 725.939 lej.

Lehet, ma már kevesen tudják, hogy a Török család történelmet írt Nyárádgálfalva népoktatásában, hiszen Török

Elek 40 évig volt a falu kántortanítója és hasonnevű unokája 2003. január elsején töltötte nyárádgálfalvi lelkészkedésének 40. esztendejét. Vaskos kötetre rúgna az eredmények, nehézségek felsorolása, amit minden közönséges ember elmondhat magáról. Tudni kell azt is, hogy minél magasabb egy fa, annál nagyobb az árnyéka, és nem mindenki megpihenni teleszik alája. Lelkészi tevékenysége mellett hangsúlyoznom kell Török Elek közéleti szereplését, ami '89 előtt abban nyilvánult meg, hogy részt vállalt a nemegyszer ellentmondó vagy a lakosság érdekeivel nem azonos rendelkezések megértetéséből hívei körében. Szerepe volt az 1990 novemberében leleplezett Szentiváni-szobor létrehozásában, hosszas, de eredményes küzdelmet folytatott azért, hogy 2000. szeptember 17-én a helybéli iskolára felkerülhessen a Szentiváni Mihály Általános Iskola felirat.

Török Elek lelkész és presbitériuma szervezte meg a 2001. november 17-én tartott falutalálkozót, amely alkalommal megemlékeztek a falu írásosan bizonyítható létezésének 500. évfordulójáról. Ugyanebből az alkalomból az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet és a nyárádgálfalvi unitárius egyházközség egy füzetet adott ki rövid falutörténeti tartalommal, már amit 30 oldalba be lehetett sűríteni. (A következő oldalakon a találkozó képes beszámolója is látható.)

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség nyárádgálfalvi szervezete 1990. február elsejei megalakulásának pillanatától aktív tevékenységet fejtett ki (az oktatásért szervezett gyertyás felvonulás, a helyi hagyományok ápolása stb.).

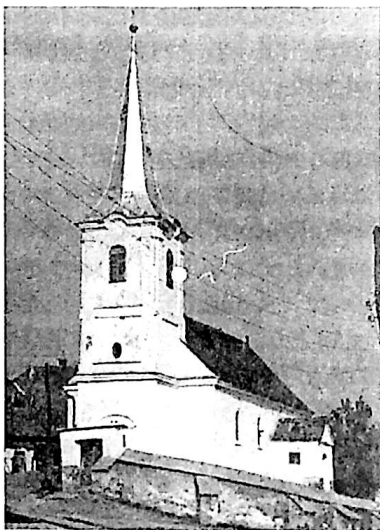
Az 1996. június 2-i helyhatósági választások alkalmával az RMDSZ színeiben tagja lett a helyi tanácsnak. Híveinek többrendbéli számonkérése nyomán, és látva az elöljáróság erőtlenségét, írásban visszavonta tanácsosi megbízatását. Erre a beadványára nem kapott választ a polgármesteri hivataltól, de az

1999. november 24-i tanácsülésen elhangzott: „Határozattervezet Török Elek tanácsosi mandátuma megszűnésének tudomásulvételéről”. (Nem Török úr felmondása okán, hanem mert három egymást követő tanácsülésen igazolatlanul távol maradt!)

Az ügy érdekességéhez tartozik még, hogy kifundálói még csak nem is töltöttek be vezető szerepet az „átkosban”, hanem friss demokráciánk sajátos terméke.

Ilyen körülmények között nem meglepő, ha a 2002. január 23-i tisztújító ülésen Török úr sem vállalt részt az RMDSZ nyáradgálfalvi szervezetének vezetésében.

Az Ózdi György által adományozott belsőszékre épített fatemplomot Szentiváni Zsigmond 1754-ben lebontatta, 100 ezer téglát adományozott, és saját költségén felépíttette a mellékelt új istenházát. Szintén a sepsiszentiványi Szentiváni család kezdeményezésére határozta el a presbitérium a torony megépítését, az 1841. június elsején tartott tanácskozáson. Az egyház fő patrónusai az Ózdiak, később a Szentivániak. A falutalálkozó alkalmával a templom jobb oldali részén felállították a Tóth Ferenc községi jegyző által Török Elek kántortanító emlékére faragott kopjafát. Méltató beszéd hangzott el 40 éves kántortanítói tevékenységéről; egyedül tanított (volt tanév, hogy 107 gyereket) és volt ideje dalárdát szervezni, vezetni, színműveket betanítani egy kétszobás iskolában, amelyet mind dél előtt, mind délután tanulók zivaja töltött be.





A művelődési otthon színpadán Török Elek lelkész mond üdvözlő beszédet. Előtte dr. Szabó Árpád püspök, mellette Fekete Árpád, a falu szülőtte, szovátai tanár, unitárius felügyelő gondnok



A gazdagon terített asztal a gálfalvi lányok, asszonyok fantáziáját, leleményességét dicséri



Dr. Szabó Árpád püspök Török Elek lelkes közreműködésével leleplezi, majd megáldja Török Elek kántortanító 40 éves gálfalvi tevékenységének emlékére a Tóth Ferenc községi jegyző által gyönyörűen faragott kopjafát az unitárius templom cintermében. A szerző tartott méltató beszédet a kántortanító oktató-nevelő munkájáról az idősebbek visszaemlékezései alapján



A falutalálkozó alkalmával sor került az iskola előterében korábban felállított Szentiváni Mihály-mellszobor megkoszorúzására is



A templom mennyezeti kazettájának egy része. A Nyárad menti templomok kazettáinak festőit Kelemen Lajos művészettörténész azonosította, de a gálfalvi unitárius templom kazettáinak festői ismeretlenek maradtak



A 2001. évben konfirmálók: balról Magyarai Mili Sára, Csiki Botond-Attila, Szilágyi Gyöngyvér, Márkodi Attila, Márkus Mária, Márkodi Izabella, Havadtői Csongor, Fekete Levente. A hátsó sorban Fekete Pál egyházközségi gondnok és Török Elek lelkész



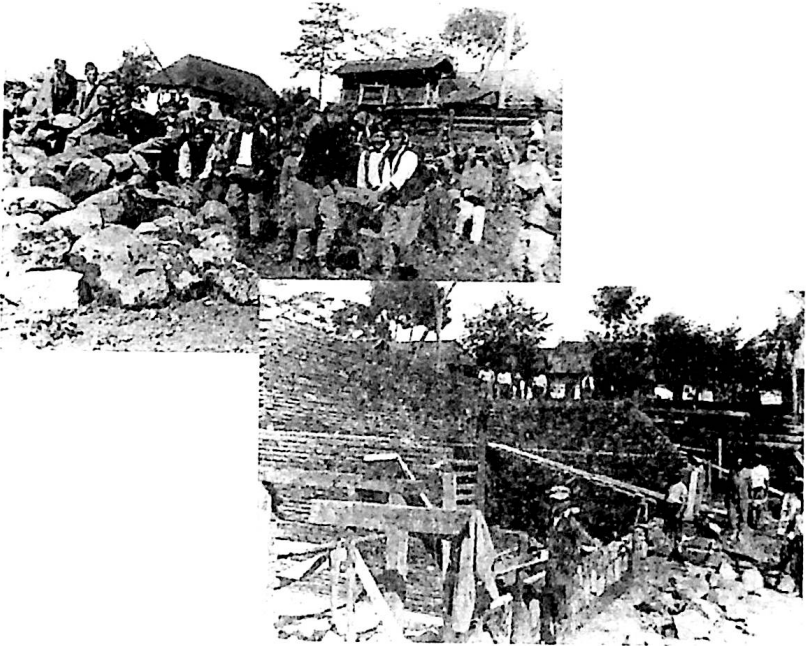


*Molnár Dénes festőművész
grafikája*

A jobb oldali képen látható épületet az iklódszentiványi Szentiváni család adományozta a nyárádgálfalvi református leányegyháznak, és az 1900-as évek elején épült. Az építkezéssel kapcsolatos iratok az oldalsó bejárati ajtó és a bal felőli első ablak közötti falba vannak beépítve. A reformátusok, kis létszámukra való tekintettel, akárcsak régebben, ma is a székelytompai anyaegyházhoz tartoznak. A bejáratot felvigyázó két hársfát 1896-ban, a millennium emlékére ültették. Kevés ilyen emlék él még községünk területén, Szentháromságon, Nyárádszentlászlón, Adorjában és Bedében

Az Ózdi Gergely által adományozott telekre az unitáriusok a 17. század közepe táján fatemplomot építettek. Sepsiszentiványi Szentiváni Zsigmond 100 ezer téglát adott egy új templom építésére, ami 1754-1770 között épült fel. Az első istentiszteletet 1770 karácsonyán a nyárádszentlászlói unitárius anyaegyház lelkésze, Kováts Márton celebrálta. A gálfalvi unitáriusok 1854-ben váltak le Nyárádszentlászlótól és alkottak független egyházközséget.





Korabeli felvételek az épülő Szentiváni-leventeotthonról



Az unitárius egyház keblitanácsa 1963-ból. A felvételen látható hívekből a lelkész és még négy személy volt életben 2000-ben



Az 1968-as püspöki látogatás résztvevői a templom melletti térségen

Az 1927. évi nyárádszentlászlói gazdanapon – melyet az unitárius egyház szervezett – résztvevő nyárádgálfalvi sportkör küldöttsége



Az 1976-os konfirmációi ünnepség résztvevői

II. A REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG

A székelytompai református anyaegyházhoz tartozó nyárádgálfalvi leányegyház korábbi történéseire vonatkozó anyagot az egyházközség ládájában gondosan átkötött iratköteg szolgáltatta, még ha hiányosan is. Egy közönséges iskolai füzet táblájára volt felírva: „Nyárádgálfalva Ref. egyház Presbiteri és közgyűlési jegyzőkönyve”, amiből a lapok hiányoztak. A felhasználható iratokból lejegyeztem az alábbiakat: „Örök-vásári szerződés, mely kötött Nyárádgálfalván a mai alólírt napon egyfelől Nyárád Gálfalvi Szabó István és kiskorú gyermekei mint eladók, másfelől a Nyárád Gálfalvi ev. Ref. filia megye mint vásárló között”. A szerződést 1876. május 20-án kötötték. Ez a mai templomterületre vonatkozik, amely a telekkönyv 124. száma és a 359/5. helyrajzi szám alatt volt nyilvántartva és az egyház javára 1877. március 28-án bekebelezve. A szerződést aláírják: eladó Szabó István, az egyházmegye részéről Nagy Gábor megyebíró és a maroszéki központi árvaszék 1876. május 20-án Marosvásárhelyen tartott ülés határozata szerint, árvaszéki elnök helyett Mihály Sándor. A szerződés tartalmából kiderül, hogy a 111 négyszögöl területen volt egy egyszobás házikó is. Vételár 300 osztrák forint.

Az 1800-as évekből ránk maradt néhány „megyebírói számadás” (1851, 1853, 1856, 1857), amelyek külön-külön ívpapírokra készültek és tudatják, hogy az egyházmegye fő bevételét a kölcsönbe adott tőke kamata alkotta. Pl. 1857-ben a megye szántó- és kaszálóföldjeinek bérbeadásából 13 magyar

forint jövedelem származott, míg „a 422 mfrt évi interese 25 mfrt és 32 dínár bevételt eredményezett”. Ebben az évben a kiadások közt szerepelt a megyebíró 1856-1857. évi fizetése 6-6 forinttal, harangkötélért kiadva 50 dínár, harangozói fizetésre 3 Ft, a megyebíró napidíja az 1856. évi vizitációkor egy Ft 50 dínár. A gabonaféleségekről külön „magtári számadás” tudósít, amiből megtudjuk, hogy 1897-ben az 1896. év végi 505 véka csöves kukoricából eladtak 42 vékát 8 Ft és 40 krajcárért, és a kiadott kölcsön kamatjaként kapott 115 véka csöves kukoricával együtt 578 véka volt. Ebből lefejtettek 286 véka csöves kukoricát. Az így nyert 100 véka szemes kukoricából értékesítettek 24 vékát 17 Ft 52 krajcárért. A megmaradt 76 vékát kölcsönözték csöves ellenében, amiért visszafizetődött 304 véka csős. Az évet 596 véka csöves kukorica, 21 Ft 72 kr. készpénzegenleggel zárták.

Megyebíró 1851-ben Nagy József, 1853-1857. között Nagy Gábor. Az 1897. évi számadást aláírták: Stander Mátyás ref. lelkész és Tökés Márton gondnok. A számadást aláírók nem változtak 1900-ban sem.

Az egyházközség 1931, 1932, 1933, 1937, 1939. és 1940. évi „számadási naplója” szerint a bevételek túlnyomó részét itt is a kölcsönök kamatja tette ki. Pl. 1931-ben a 45 bevételi tételből 33 tétel a befizetett kamat, illetve tőke-visszafizetés. Így volt 1940-ben is. Pl. Szabó Gábor 500 lej évi kamatjaként 75 lejt fizetett, Gombos Zoltán szintén. A karácsonyi perselypénz 22 lej volt, amiből egy seprűt vásároltak a templom részére. A kiadási oldalon: tűzbiztosítási díj 75 lej, állami adóba 254 lej, közalapjárulék 100 lej, papi fizetés 1500 lej, gondnoki fizetés 300 lej, a határpásztor fizetése 10 lej. Összkiadás 7.776 lej, pénzmaradék év végén 6.403 lej.

Az egyház élte hitközösségi életét a kezdeti és további, demokratikusnak nevezett körülmények között is – és gazdasági

szempontból vegetált. Az 1950-es évekből két szerződést örözött meg a megyeláda. Egyik szerint Nagy Albert, Szilágyi Sándor és Gombos Zoltán kiadják haszonbérbe a református egyház 97 ár területét három évre Szabó Dénes és Szabó Béla helybéli gazdáknak, egyenlő arányban elosztva, feles alapon. Egy másik ilyen tartalmú okmány szerint Havadtői Dénes gálfalvi lakos az 1956. január 10-én aláírt szerződéssel felében bérbe veszi a református egyház Átalok határrészben lévő földjét, olyan feltételek mellett, hogy a szemtermés fele az egyházé, kóré, szalma a megművelőé. A bérlő ugyanakkor köteles az egyházi birtokra kivetett beszolgáltatási kötelezettség felét átvállalni. Aláírják Nagy Albert, Szilágyi Sándor, Szilágyi Mihály, Osváth László, György János, Szabó Dénes presbiterek és a bérlő, Havadtői Dénes. Előkerültek a beszolgáltatási kötelezettség könyvecskéi is, aminek alapján a református egyház a tulajdonában lévő 1,68 ha területre évenként beadott az államnak 69 kg húst, 94 kg búzát, 12 kg árpát, 9 kg zabot, 47 kg kukoricát, 9 kg napraforgót, 2 kg paszulyt és 42 kg krumplit. Ezeket a terményeket egy bizonyos kulcs alapján át lehetett számítani búzára, illetve kukoricára. Találtam egy kimutatást az egyébként kis összeget kitevő húsvéti, pünkösdi stb. perselyadományokról és egy átvételi elismervényt, 1953. december 24-i dátummal, mely szerint György János volt gondnok átadja Szilágyi Sándor új gondnoknak az egyház leltárán szereplő javakat, amint következik:

– egy záros láda kulccsal; három úrasztali terítő; egy piros asztalkendő; egy fehér kivarratos, csipkés szélű asztalterítő; egy fehér úrasztalikellék-terítő; két db ezüstpohár és egy literesüveg; három db ezüstantyér (egy nagyobb, kettő kicsi); két db színezett üvegpohár; egy db pecsétpárna; régi egyházi iratok és könyvek; szalagozott, ezüstözött abroszra való rojt.

A jegyzék alján: Kelt Nyárádgálfalván, 1956. január 10-én.

Az átadón-átvevőn kívül aláírják: Nagy Albert, György János, Osváth László és Szilágyi Mihály presbiterek. Ennek az okmánynak a hátlapjára írottakból pontosabban kitűnik, hogy a leköszönő gondnok Szilágyi Sándor és az új, átvevő gondnok György János, ami az irat elején jegyzett, nehezen értelmezhető fogalmazásban nem egyértelmű. A hátlapi jegyzet Kacsó Károly lelkipásztor kézírata, ami magyarázatot ad arra is, hogy mikor történt a gondnoki őrsegváltás. Érdekes, hogy az 1962. január harmadikára összehívott presbiteri tanácskozást Szilágyi Sándor házánál tartották, míg az 1962. október 11-re, 1963. január 6-ra szóló meghívók György János házához szólnak a presbitereket, Szilágyi Sándort, Fekete Sándort, Szabó Dénest, Osváth Lászlót, Szilágyi Mihályt és Veress Károlynét. Egy szerződés arról tanúskodik, hogy Kertész Sándor nyárádszeredai mester elvállalta és a mellékelt nyugta szerint el is végezte a templom külső javítását, meszelését 1952 májusában. (Minden bizonnyal a tavalyi főjavításig ez volt a templom utolsó javítása.) Kaptam egy kepehátralék-kimutatást is, Szilágyi Sándor gondnok kézírásával, 1960. december 31-i keltezéssel, amelyben 39 hívő szerepelt különböző gabona- és pénzhátralékokkal – összesen 13 véka gabona és 1388 lej. Van egy másik jegyzék, aminek alapján zászlóra és templomi szőnyegre gyűjtöttek, hívenként 5-10 lejt.

Az 1963. április 17-én aláírt bérleti szerződés alapján bérbé adják az egyház két hold szántóföldjét 250 lejért a szentlászlói Szöcs Károlynak az 1963. évre.

A lelkipásztor 1962 decemberében még Kacsó Károly, 1963 júliusában már Pap Sándor.

Egy füzetlapra írt nyilvántartás arról tudósít, hogy 1964-ben kik látták el az úrasztalát úrvacsorai kellékekkel.

Böjtfőre Csíki Gáborné Marton Erzsébet, húsvétra Szilágyi

Sándor, pünkösdre Kászoni Józsefné, karácsonyra Demeter Albertné.

Két érdekes tartalmú nyilatkozat is napvilágra került a megye ládájából, a következő tartalommal:

„A ref. egyház hívei részéről, akiknek szükségük van papra és hozzájárulnak az egyház fenntartásához és a kepe fizetéséhez. 1963. V. 10-én, Ny.Gálfalva. Aláírják:

György János,
Domó Andrásné,
Fekete Irén,
Csíki Sámuelné,
Miklósi Károly,
Osváth László,
Tamás János,
Szöllösi Árpádné,
Ács Lajosné,
Balázs Piroska,
Domó Dánielné,
Bokor Ferenc,
Nagy Zsigmondné,
Márkodi Irén,
Kádár Istvánné,
Marton Erzsébet,
Bustya Anna,
Tanászi Árpádné,
Fekete Lőrincné,
Simon János,
Csíki Jánosné,
Keresztesi Józsefné,
Bustya Klára,

György Ilona,
Gombos Zoltán,
Szabó Dénes,
Kádár Lajosné,
Demeter Albertné,
Fekete Gyula,
Havadtói Dénes,
Kilyén Gyula,
Csíki Gáborné,
Szilágyi Sándor,
Szilágyi Albert,
Keresztesi Dénesné,
Veress Zsuzsánna,
Simon Józsefné,
Szilágyi Mihály,
Szabó Béla,
Fekete Sándor,
Keresztesi Mózesné,
Zolti Károlyné,
Szabó Mártonné,
Keresztesi Józsefné,
Bustya Ferenc,
Szederjesi József.”

A második nyilatkozat szövege: *A Ny.gálfalvi ref. egyház hívei részéről, akiknek nincs szükségük papra, mert nem hajlandók hozzájárulni az egyház fenntartásához és a papi fizetéshez. 1963. V. 10-én, Ny.Gálfalva. Aláírják: Kilyén István, Demény Margit, Tóth Kálmán, Böjte Istvánné és Kilyén Zsigmond.*

Azt, hogy mi volt a fenti, kenyértörésízű nyilatkozatok előzménye, nem tűnik ki sehonnan, mint ahogyan egyéb adatokkal sem szolgált a megyeláda tartalma. Dicséretes, hogy a nyárádgálfalvi megyebírók gondját viselték, megőrizték ezeket az iratokat az utóbbi évszázad viharai közepette, és lehetőséget adtak tartalmuk rögzítésére.

A TEMPLOM ÉPÍTÉSÉRŐL

Akárcsak az unitáriusok templomának építése, a református templom is a Szentivániaknak köszönhető, az ő támogatásukkal, segítségükkel valósult meg, csak hogy ez utóbbi család tagjai nem a sepsiszentiványi, hanem az iklódszentiványi előnevet viselték, és Szolnok-Doboka vármegyéből jöttek. Azt is megtudni, hogy az 1800-as évek végén és az 1900-as évek elején a gálfalvi leányegyház anyaegyháza nem a tompai, hanem a székelybői volt. Sajnálatos dolog, hogy a lelkipásztor nevét nem sikerült megtudni, mert az írás végén nem volt feltüntetve.

A nyárádgálfalvi református templom építésével kapcsolatos alábbi anyagot a 2001. július elsején tartott istentisztelet alkalmával kaptam Nagy Csabától, a tompai református anyaegyház lelkészétől – tehát az egyháztörténeti leírásban ez nem szerepelhetett. Íme a teljes szöveg:

„Már csak az emlékezet világában él ama kisdud, rozoga hajlék, mely e telek déli felén, az országút mellett, kopottan, düledezve állott, melyről csak akkor tudta, csak akkor hitte

az utas, hogy Isten háza, ha hallá belőle kihangzani az Istent dicsőítő áhítatos éneket. Nem a fájdalom leverő érzetével, de örömtől hevülő kebellemel mondtam el egykori helyén a múlt dicsőségén, jelen meddőségén merengő költő bánatos szavát: Névben él csak, többé nincs jelen!... És építők helyette e már felavatott, hitünk szerénti egyszerű templomot, melynek felépítési történetét hogy elmondhassam, régóta él szívemben a vágy. Hála Istennek, itt az alkalom!

Mikor mint adminisztrátor lelkész járogattam 1896-ban Bőből Ny.-Gálfalvára és megismerkedtem itteni leányegyházunk anyagi helyzetével, kevés hívével, s ezek anyagi viszonyával, úgy a roskadozó, düledező imaházzal, melynek látára megrendült bensőmben az Úr kérdező szava: Vajon csinál-sz-e nékem házat, hogy abban lakjam?... – bizony-bizony akkor még csak reményem se vala, hogy felderül reánk e napnak hajnala.

E volt a csüggedés kora.

Aztán midőn rendes lelkészők lettem 1897-ben, s megismerkedtem közelebről híveim lelkületével, vallásukhoz való rendületlen ragaszkodásukkal, templom utáni epedő vágyukkal, a cél elérhetése érdekében nyilvánított erős akaratukkal, mely minden lehető áldozatra késznek ígérkezett, s megismertem a község túlnyomó számban lévő unitárius lakosainak templomépítési szándékukat illetőleg, biztató, derült hangulatát, segíteni készségét: oh, akkor már felkiálték: ne félj, kicsiny sereg! Szegény népem... erős az én reménységem... pár év múlva... aratásra... mi is egybegyűltünk templomavatásra!

E volt a reménység kora.

1901-ben nyugtalan reménységünk saját halálára tör: valósulást óhajt.

És ekkor állanak elő másként gondolkozók, virrasztók és

jósok. Egyik így szól: minden jól van úgy, ahogy áll! Szebb a remény a valónál! Másik: nem jött még el az idő, az Úr háza építésének ideje! A jós ajkán ily szó árad: a te fiad építi meg... majd ezután... azt a házat!... Táborba szállnak rá azok, kiknek vallásos érzületével éles ellenkezésbe került imaházunk feltűnő szegénysége és megkezdődik a küzdelem... Villog a szó-kard: a tett halála az okoskodás; Amit megtehetsz ma, ne halaszd holnapra... Eljött-e nektek időtök, hogy lakoztok a ti szép házaitekban... hogy az a ház romban áll...?; Nem ember háza, hanem az Úr Istené...! Jer, építsünk oltárt, hogy bizonyosság légyen miközöttünk és tiközöttetek és a mi nemzetségünk között mi utánunk, hogy szolgáltunk az Úrnak és ne mondják a mi fiaink a ti fiaitoknak: nincsen nektek részetek az Úrban! Küzdj és bízva bízál!; Az Úr veled vagyon!

A másként gondolkozók tábora meghajtá fölemelt zászlaját a kicsiny sereg előtt.

Aztán csak egy örömteljes kiáltás hangzott: templomot építünk, jertek! A mi Urunknak, Istenünknek házáért kívánok tenéked jót!... Aztán egy fohász emelkedett az égre: Kérlek, Uram, tarts meg most, kérlek, Uram, adj jó előmenetelt most!

E volt a küzdelem kora.

És megszületik az első terv: építünk templomot kőalappal, vályogfallal, zsindegyfedéllel, torony nélkül... Fedezetünk 1500 korona. Kevés, igen kevés. Szent-Iványi Gábor úr – mint hajdan a templomépítő Salamonnak Hivám cédrus fákat ad – megajánlja a szükségeltető faanyagot s a templom tervrajzának költségkímélés tekintetéből saját kezűleg való elkészítését... Aztán tervelünk tovább, fel fogjuk hívni a közeli egyházakat, birtokos urakat, vessző meg cserefa ajándékozásra, s kérvényt írunk valamely egyházi alaphoz segélyért.

S mi történik ekkor? Csodálatos dolog. Megszólal a szegénység büszkesége kicsinylőn, nevetőn. Halld csak: tapsoljatok! templom készül... suta, buta, torony nélkül!... Gidresgödörös, vályogfalú... Nosza, tapsolj, bámulj falu!...

Elgondolkozunk... s megszületik rá a második terv: vettünk téglát, templomunk lesz ebből... a torony?... felépül, kikerül – a zsebből. Nem zsendely – cserép lesz a templom fedele: nem zsendely – fényes pléh a torony teteje!... Aztán egymásra néztünk. Mindnyájunk arcán ott ült a töprengő kérdés: hát... ezek is, de hát még a többi szükségesek miből fognak előállni, elkészülni?... Hiszen ha valaki akar építeni, megszámlálja először az ő költségét, ha vagyon-e annak elvégzésére való költsége? Hogy meg ne csúfolják őt ezt mondván: né! ez az ember elkezdette volt az építést s nem vihette véghez. És leültünk számolni mi is: fedezék 1701 korona, szükséglet, a mi falusi számításaink szerint, 2890 korona, városi számítás szerint 6000 korona.

Én istenem, mi lesz velünk? Annyi sok pénzt honnan veszünk?

Honnan... honnan?

Én – mondám a magam részéről – minden nap segedelemért imádkozom az égi királyhoz és segélyért folyamadok a földi királyhoz. Ti pedig kérjétek, zörgessetek... megadatik... megnyitvatik. Segíts magadon, az Isten is megsegít! »Valami jó a te szívedben vagyon, menj elő benne és vidd véghez, mert az Úr teveled vagyon«... És elkezdődött rá egy kedves, kívánatos liczitalás.

– Én bekoldulom a falut!

– Én nem sajnálom a járást: bekoldulom a járást!

– Könyöradományt gyűjtök a vármegyében én!

– Én is azt... az ország nagy területén!

– Magam egy-két tánczvigadalmat rendezek!

- Én, amit tudok, mindent ingyen megteszek!
 - Én adok 1, én 3, én 5, én 10, én 20, én 60 koronát.
- E volt a tervezgetés, lelkesedés, erőgyűjtés kora.

Végre a Kr. utáni 1902-ik év augusztus havában felvették a mesteremberek az Úr templomának fundamentomát... és rendelének egy néhány felöltözött papokat... hogy dicsérnék az Urat... És mind az egész nép nagy felszóval kiált vala, mikor az Urat dicsérik az Úr háza fundamentomának felvettése felett: Hála légyen! hála légyen az Istennek! Ezen évben felépült a karzat és fedél alá került, de tornyunk egészben való felépítését megakadályozta a télre hajló idő.

A folyó 1903-ik évben a főbejárat ajtaja fölé emlékiratot falaztunk bé s építkezésünk a látható befejezést nyéré. »Elvégezteték a ház minden ahhoz tartozó dolgokkal és szerszámokkal egyben és építők azt egy esztendeig!« Elvégezteték a ház... csak tornyunk néma hangtalan... fájdalom – harangtalan.

Kiadásunk csaknem 4000 korona.

E volt az építés kora... Jaj, csak ne volna tetején keresztkorona: adósságunk 500 korona!

Még csak pár percznyi türelmet kérek!

Sokaktól hallám ama csodálkozó, álmélkodó kérdést, hogy hogyan tudott az a ny.-gálfalvi kicsiny református sereg templomot építeni? Most megadhatom a választ: munkánk »az ég s föld közös munkája volt, Isten segített, ember fáradott«.

Az én imádságomat, az én könyörgésemet meghallgatta az Isten.

A kicsiny sereg szent törekvését, buzgóságát megáldotta az Isten. Kevés fillérünket megszaportította hitrokonaink meleg részvétel s más atyánkfiaiainak áldozatkészsége, szólva eképpen hozzánk: »hadd építsünk együtt veletek, mert miéppen ti, úgy keressük mi is a ti Isteneteket!«

Bizony »hatalmas dolgokat cselekedett az Úr mivelünk!« Isten csodája, hogy van templomunk! Áldassék az Úr mindörökké!

Építkezési forrásaink: az egyháznak 2000 koronája. Ő Fel-sege a király adománya 200 kor. Szent-Iványi Gábor úr 201 kor., ezer jó tanács, megfizethetetlen buzgóság. Both György úr 60 kor. Staudner Mátyás lelkész neje, Huszár Julcsa 20 kor. Egyed Sámuel 20 kor. és fáradhatatlan tevékenység. Gombos Károly 20 kor. Tökés Márton 20 kor. Ács József sz. gondnok 20 kor. Baku Balázs 20 kor. Id. Csiki József 10 kor. Zsigmond Mihály 10 kor. Könyöradomány 326 kor. 24 fill. Egy táncmultság jövedelme 48 kor. 80 fill. Gabonaado-mány 20 hekto. Ny.-gálfalvi lakosok 48 kor. 84 fill. és 77 da-rab cserefa. Egyháztagok közmunkatétele megér 200 kor. Úr-asztalát s rá egy terítőt adta róm. kath. vallású Nagy Ist-vánné 24 kor. értékű. Úrasztalára díszes terítőt ajándékozott Szent-Iványi Gáborné úrnő 40 kor.ért. Kathedra takarót 30 kor. értékűt Nagy Róza Zsigmond Istvánné ajándékozott. Szent-Iványi Gábor úr készítettett egy templomi széket 23 kor.ért. A kart készítette, adott anyagból, ingyen Göde István és Egyed Sámuel, munkájok ér 20 kor. Zsigmond Titusz úr alapítványa templom fentartásra 20 kor.

Nem tehetem, hogy újólág ne említsem meg Ny.-Gálfalva község unitárius vallású lakosait, kik jó indulattal, készsége-l, igaz szeretettel, szóval, tettel segítségünkre valának. Fo-gadják egyen-egyen hálás köszönetünk nyilvánítását. Íme, ez a ny.-gálfalvi református templom építésének története.”

A fenti szöveg megjelent az Erdélyi Protestáns Lap 53. szá-mában. A 69. szám alatti református templomot a hely vize-nyőssége, valamint a közvetlen közelében lévő megyei út forgalma annyira megrongálta, hogy komolyabb javítást igé-nyelt. Ezzel minden hívő egyetértett, gondot csak a pénzhiány

okozott. Nagy Csaba akkori lelkipásztorunk lenyűgöző optimizmusa minden hívőt magával ragadott, és mindenki szentül hitte, hogy a templom főjavítása már 2001-ben megvalósulhat, különösen miután a lelkipásztor bejelentette, hogy támogatást ígért az egyházi főhatóság, de számítani lehet az Illyés Közalapítvány segítségére is. Természetesen, fel kell mérni a helyi pénzalapokat és a református hívek pénzbeli hozzáállását is.

A 2000. április 27-i közgyűlésen a lelkipásztor elmondja, hogy a gálfalvi egyházközség rendelkezik hárommillió lejjel, amit a földgáz-bevezetésre kellene fordítani, és ígéri a szükséges rajzok és egyéb iratok beszerzését. Halaszthatatlan ugyanakkor a templomjavítás is, égető probléma egy gondnok megválasztása.

A következő közgyűlés szintén a templomban zajlik 2000. augusztus 23-án, ahol Nagy Csaba lp. előadja, hogy Bárdos Sándor gondnok itt hagyta családját, egyházát, és Magyarországra távozott. Szükség van tehát egy új gondnokra, aki levezeti a soron lévő templomjavítást és végzi a gondnoki teendőket. Sebe Ákos a presbitérium nevében javasolja Simonfi Domokost, aki eddig is tanújelét adta az egyházhoz való ragaszkodásának. A hívek egyhangúlag egyetértettek a javaslattal, Simonfi Domokos pedig vállalta a tisztséget, ideiglenes jelleggel. Ezen a tanácskozáson dőlt el véglegesen a templomjavítás hogyanja és mikéntje, meghatározva azt is, hogy minden református hívő 100 ezer lejjel járuljon hozzá a költségekhez. A javaslat szerint a gondnok állítja össze szektoronként a hívek listáját és a presbiterek gondoskodnak a hozzájárulás összegyűjtéséről.

Újabb presbiteri gyűlésre került sor 2000. november 30-án, Simonfi Domokos gondnok lakásán. Nagy Csaba lelkipásztor elkészíttette a földgáz templomba való bevezetéséhez szükséges tervrajzot, amiért 2.260.000 lejt fizetett ki.

Köszönetét fejezte ki a híveknek a templomjavításban egy emberként végzett önzetlen munkájukért, amiből Simonfi Domokos, Bíró Ferenc, Nagy Béni, Szász Ferenc és Vida Ferenc vállaltak oroszlánrészt. Dicséretes a presbiterek hozzáállása is, akik több mint 6 millió lejt gyűjtöttek össze a főjavításra.

A javításhoz a Közalapi Segélyből 14 és az Illyés Közalapítványtól 11 millió lejes támogatást kaptunk.

A lelkipásztor javasolja, hogy a templom megújulása alkalmából tartandó hálaadó istentiszteletre hívjuk meg az erdélyi egyházkerület püspökét. Az időpontra vonatkozóan egyeztetni fog a kolozsvári püspökséggel, amit idejében a gyülekezet tudomására hoz. A gyülekezet támogatja a lelkipásztor javaslatát.

Kimutatás

azokról a nyáradgálfalvi családokról, akik pénzadománnyal járultak hozzá a református templom főjavításához 2000-ben

Családfő	Hívek száma	Össz. leiben	Nagy Éva	1	100.000
Kádár Ella	1	100.000	Tóth Erzsébet	1	100.000
Márkodi Irén	1	100.000	Fekete Anna-Mária	1	100.000
Zsigmond Ilona	1	100.000	Krakkai Ilona	1	100.000
Karácsonyi Csilla	1	100.000	Borbély Ernő	2	200.000
id. Simon László	1	100.000	Domó Gizella	1	100.000
Fekete Irén	1	100.000	Oláh Melinda	1	100.000
Szilágyi Jenő	2	200.000	Kulcsár Tünde	1	100.000
Szilágyi Edit	1	100.000	Ács Anna-Mária	1	100.000
Keresztesi Edit	1	100.000	Simonfi Piroska	1	50.000
Szöllösi Árpád	1	100.000	Kelemen Anna-Mária	1	100.000
Szász Ferenc	2	200.000	Fekete Ella	2	200.000
Bustya Magda	1	100.000	Karácsony Katalin	1	100.000
Bustya Levente	1	100.000	Bíró Ferenc	3	300.000
Virág Lajos	2	200.000	Szász Erika	1	50.000
Kilyén Sándor	2	200.000	Nagy Béni	2	200.000
Demeter Lőrinc	2	100.000	Sipos László	1	100.000
Dósa Lajos	2	200.000	Domó Ilona	1	100.000

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Marton Gizella	1	50.000	Bárdos Irma	1	100.000
Székely Éva	1	200.000	Tóth Erzsébet	1	100.000
Kászoni Ernő	1	65.000	Csíki Ilona	1	100.000
Csíki Edit	1	100.000	Nagy Jolán	1	100.000
Sebe Ákos	2	300.000	Csíki Gyöngyi	1	100.000
ifj. Simon László	2	200.000	Keresztesi Judit	1	100.000
Keresztesi Magda	1	100.000	Az Osváth család nevében		
Keresztesi Mónika	1	100.000	Nagy Lászlótól (Laca)		300.000
Simonfi Domokos	2	200.000	Összesen:		6.615.000 lej

A templom külső-belső felújítása 2000 őszére el is készült, új pléhtető került a toronyra is, amit Keresztesi Endre készített. A templom bútorzatát újrafestették, a helyükre kerültek a Székely Éva körorvosnő által adományozott írásos kézimunkák és a szépen kitakarított, sok-sok virággal díszített templomban Pap Géza erdélyi református püspök hálaadó istentiszteletet tartott 2001. szeptember 2-án. Az igazgató bejegyzésével az iskola egyik osztálytermében terített svédasztal várta nem csak a vendégeket és az istentiszteleten résztvevőket, hanem minden érdeklődőt. A gálfalvi fiatalasszonyok valóságos ételkölteményekkel leptek meg mindenkit. Kitűnően sikerült minden, és ez nem csak a reformátusok véleménye volt.

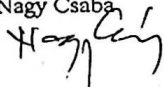
SZÉKELYTOMPAI REFORMÁTUS MISSZIÓ LELKIPÁSZTORI
HIVATALA

Szám.56/2001

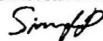
Alulírott Nagy Csaba lelkipásztor és a nyárádgálfalvi református egyházközség szeretettel meghívjuk a templomunk megújulása alkalmából tartandó ünnepi hálaadó istentiszteletünkre, amely alkalommal Főtiszteletű Pap Géza; az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke végzi az igehirdetési szolgálatot. Hálaadó istentiszteletünk időpontja 2001 szeptember másodika 15 óra.

2001 augusztus 28

Lelkipásztor
Nagy Csaba



Gondnok
Simonfi Domokos



Az eredeti szöveg másolata

A SZÉKELYTOMPAI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG LELKÉSZEI

Gáspár István jelenlegi református lelkipásztor, a székelytompai református anyaegyház irattárában található okmányok alapján, az alábbi lelkészek névsorát állította össze:

Staudner Mátyás	1910-1920	Székely Endre	1983-1989
Simon Gábor	1920-1945	Szász Károly	1990
Kacsó Károly	1941-1961	Szabó András	1991-1993
Papp Sándor	1962	Dézsy Csaba	1994-1996
Gáll Tibor	1963-1973	Nagy Csaba	1996-2000
Bartha József	1974-1979	Gáspár István	2002. május
Szász Attila	1980-1982		1-jétől napjainkig.

Időközben beszolgáltak helyettesítők is.

A felsorolt lelkészek közül a nyárádgálfalvi református leányegyház hívei a legszívesebben Székely Endre és Szabó András lelkipásztorok igehirdetéseire emlékeznek. Székely Endre községünk területén először Bedében, azután a székelytompai anyaegyházban látta el a lelkipásztori teendőket. Innen ment Székelyvajába, majd Nyárádszeredába, ahol jelenleg is ténykedik. Szabó András, kitűnő lelkészi képzettsége mellett, a magyar nemzeti irodalom és történelem jó ismerője és jó vitapartner is volt. Tőlünk Gernyeszegre távozott, ahol sajnálatos módon fiatalon autóbaleset áldozata lett. Dézsy Csaba lelkészének idején a gálfalvi reformátusok egy alkalommal szervezték meg a húsvéti virágozást, Bárdos Sándor megyebírósága idején, és a begyűlt pénzösszeg jól fogott a templom későbbi javítási költségeinek pótlására. A Dézsy Csaba távozása utáni évben apja, Dézsy Zoltán küldte a virágozáshoz szükséges fenyőket Hargita megyéből, ahol a főispáni tisztséget töltötte be.

A kívül-belül nagyon leromlott templom főjavítására és a villanyáram bevezetésére Nagy Csaba lelkipásztorságának idejében került sor, előbb Bárdos Sándor, majd Simonfi Domokos gondnoksága alatt, ahogyan erről már az előbbieken szóltam.

A református hívek lélekszáma

Amikor a templom javítási költségeire gyűjtést szerveztek, 51 családot látogattunk meg, ahol összesen 66 családtagot számláltunk. A 2002-es népszámlálás alkalmával viszont 256 reformátust írtak össze. Ezt túlzott összegnek tartom, jöllehet a református gyülekezet zömét a jövevények (férfiak) és hozományok (nők) teszik ki. Helybéli született reformátust mindössze ötöt számoltunk össze.

III. A KATOLIKUS VALLÁSFELEKEZET

Orbán Balázs A Székelyföld leírása c. könyvében a Nyárádgálfalvára vonatkozó rész egy érdekes kitételt tartalmaz: „Itt a régész Szentiványi Kálmán kertjében oly magassalatot talál, melynek oldalán szabályszerű földalakítást (terrassírozást) észlelhet, ezekből naponta romtöredékek, épületnyomok kerülnek ki; sőt abból, miszerint nemrégén két összeropedt harangnak ércdarabjai jöttek felszínre, azt lehet következtetni, hogy ottan valamely templom feküdt, mivel pedig a harangdarabok lelhelyén sok szén van, ismét azt lehet sejteni, hogy e templom tűz által pusztult el. A néphagyomány ide is kolostort helyez.”

Ennyit írt le Orbán Balázs az 1800-as évek derekán, mert adatközlői sem tudtak többet mondani a feltételezéseknél. Amikor a fentieket elmondtam Márkodi Mihály bácsinak, csak azt valószínűsítette, hogy a szóban forgó terület Domó András 195. szám alatti belsőségének kertje felső végében lehetett, ahol nem is olyan rég sportpálya volt, és ahogyan az ő öregjei emlegették, hajdanában temető. Mindenképpen hihető, hogy amennyiben harangdarabok is előkerültek a földből, akkor azon a helyen templomnak, vagy legalábbis kápolnának kellett lennie. Ez pedig csakis katolikus építmény lehetett, mivel más vallásfelekezet abban az időben nem létezett Gálfalván, és a falu első temploma az 1600-as évek közepe táján épült. Sajnos nem volt honnan közelebbi adatokat meg tudnom.

A katolikusok egyetlen építménye az alábbi, 1883-ban

épült harangláb, ami egyben kápolna is. Egyetlen harangjának körirata: „Öntette a Nyárad Gálfalvi R.k. Fiók egyház Kovács Ferencz Főesperessége alatt 1884 Segesvári Manchen Mihály által.” A miséket egy ideig a mindenkori gondnok házában tartották, majd ennek az unitárius templom adott helyet 1995-ig. A nyáradgálfalvi katolikusok lelkigondozását és az egyéb egyházi teendőket mindig a nyárádszeredai plébános látta el. Jelenlegi lelkészük Szócs Béla. A gálfalvi katolikusok száma 114 (1856) és 97 (2002) között mozgott.

A katolikusok csinos kis temploma 1993–1995 között, a nyárádszeredai anyaegyház plébánosának, György Balázsnak és a helybéli Bálint András gondnoknak az idejében épült, és felszentelésére 2003 októberében – Szent Gál tiszteletére – kellett volna sor kerüljön, ami elmaradt. A felszentelésre Szócs Béla plébánosnak népes vendégsereg meghívása állt szándékában – főként akik anyagilag támogatták az építkezést és a templom felszerelését. Ugyanakkor állandósítani kívánta a Szent Gál-napi búcsút is. Erre egy későbbi időpontban kerülhetett sor.

Szándékomban volt hosszasabban elbeszélgetni a plébános úrral és tanulmányozni a nyárádszeredai katolikus anyaegyház irattárának Nyáradgálfalvára vonatkozó dokumentumait, amire nem kerülhetett sor. Legelőször Székely István állatorvost kértem meg, érdeklődjön ennek lehetőségéről a plébánián. Az üzenet az volt, hogy az irattár lapok-



ban áll, rendezetlenül. Tavaly februárban egy ökumenikus nőszövetségi összejövetelen szóvá tettem a plébános úrnak szándékomat, ám mivel el kellett sietnie, abban állapotunk meg, hogy március közepe táján átvizsgálom a levéltárat. Többször is kerestem március folyamán Szócs urat, sikertelenül. A híveitől hallottam, hogy többnyire külföldön tartózkodik. Ezután a kézirat többi részének összeállításával voltam elfoglalva és csak 2004. május 18-án telefonáltam Szócs úrnak, hogy másnap felmennék beszélgetni a gálfalvi katolikusokról. Azt a választ kaptam, hogy halasszuk el találkozásunkat a jövő hét közepére. Május 25-én a feleségem telefonon beszélt a plébános úrral, aki azt mondta, hogy fogad 27-én, csütörtökön du. 4–5 óra között. A feleségemmel az adott időpontban végigkopogtattuk mindkét épület összes ajtóit, anélkül, hogy valaki életjelt adott volna. Vártunk egy ideig, de a plébános úr nem került elő. Mi pedig fél hatkor dolgvégezetlen távoztunk.

Névjegyzék
a katolikus vallásfelekezet híveiről

Domó Árpád	215. sz.	Marton Margit	112.
Ötvös József	190.	Pungur Anna	96.
Ötvös Mária	190.	Bálint Erzsébet	95.
Demeter Jenő	222.	Bálint Botond	95.
Szöllösi Rozália	171.	id. Szarka János	160.
Csíki Emília	169.	ifj. Csíki Csaba	
Székely István	146.	Varga Ilona	63.
Székely Iringó	146.	Karácsony Atel	56.
Fazakas Erzsébet	127.	Keresztesi Brigitta	
Domó Pál	120.	Fekete Ibolya	279.
Marton László	115.	György Ildikó	46.
Domó Antal	113.	Domó Árpád	45.

Domó Csaba	45.	Kovács Lajos	107.
Baricz Borbála	282.	Bálint András	95.
Havadtői Piroska	53.	Bálint Ildikó	95.
Ligner Gizella	38.	Bálint Szabolcs	95.
Gramá Albert	282.	Csíki Ida	252.
Bereczki Domokos	223.	Szabó Judit	63.
Ötvös János	190.	Keresztesi Karola	60.
Ötvös Valéria	190.	Keresztesi Albert	275.
Demeter Lőrincz	232.	Kelemen Gizella	275.
Szöllösi Melinda	171.	György József	46.
ifj. Csíki István	145.	Domó Károlyné	45.
Székely Balázs	146.	Domó Erzsébet	45.
Fekete Magdolna	128.	Domó Alpár	45.
Fazakas Zoltán	127.	Kelemen Mária	294.
Marton Erzsébet	115.	Eröss István	33.
Domó János	149.	Csíki Judit	79.
Domó Endre	113.	Gramá Tünde	282.

A fenti névjegyzék a katolikus gondnok, Bálint András nyilvántartása alapján készült, feleségének, Erzsébetnek a segítségével, 2004. június 14-én.

IV. JEHOVA TANÚI KÖVETŐINEK NÉVSORA NYÁRÁDGÁLFALVÁN 1985-BEN

Név	Születési dátum	Házszám
Balogh József	1951. IX. 15.	3.
Balogh Erzsébet	1946. IV. 5.	3.
Borbély Mihály	1912. IX. 25.	4.
Kulcsár Eszter	1933. VIII. 5.	5.
Zolti Ibolya	1951. IX. 5.	6.
Bodor Piroska	1944. VIII. 30.	12.
Miklós Mihály	1943. IV. 22.	27.
Miklós Rozália	1954. IX. 1.	27.
Tóth Kálmán	1897. V. 15.	30.
Tóth Katalin	1921. V. 8.	30.
Borbély Mihály	1924. V. 26.	37.
Borbély Ilona	1933. X. 15.	37.
Fekete Kálmán	1925. IV. 4.	128.
Fekete Gizella	1934. II. 5.	128.
Fekete Rebeka	1969. III. 14.	128.
Fekete Rozália	1906. V. 24.	128.
Terebesi Erzsébet	1920. XII. 16.	100.
Csíki Mihály	1913. II. 5.	134.
Márkus Berta	1922. II. 18.	152.
Csíki Regina	1898. VII. 29.	156.
Fekete Emma	1914. XII. 14.	156.
Borbély Sámuel	1893. IV. 28.	39.
Borbély Eszter	1911. XI. 7.	39.
Fekete Gizella	1919. III. 9.	254.
Fekete Jenő	1938. V. 9.	254.

Veress Zsuzsánna	1919. VIII. 23.	253.
Szöllösi Amália	1917. VIII. 20.	171.
Borbély Árpád	1921. III. 15.	198.
Borbély Anna	1927. III. 24.	198.
Marton Rozália	1901. V. 31.	200.
Fekete Imre	1925. III. 8.	212.
Fekete Anica	1930. XII. 16.	212.
Kővári Ilona	1933. VII. 5.	228.
Sebestyén Károly	1921. I. 20.	233.
Sebestyén Irén	1926. III. 15.	233.
Sebestyén Katalin	1956. XI. 28.	233.
Kornya György	1927. I. 19.	276.
Kornya Rozália	1928. VI. 13.	276.
Demény Albert	1906. IV. 24.	283.
Demény Margit	1906. XI. 2.	283.
Zolti Zsigmond	1908. VI. 5.	293.
Zolti Anna	1910. XI. 13.	293.

A fentiek közül sokan elhunytak, helyüket újabbak vették át, mint pl. az 50. szám alatt lakó Havadtői Dénes és felesége – apasztva a reformátusok számát. Ezután nem foglalkozott senki Jehova tanúinak nevesítésével, ám tudjuk, hogy a 2002-es népszámlálás idején Gálfalván 58 személy vallotta magát Jehova tanújának.

V. A KÖZSÉG OKTATÁSI INTÉZMÉNYEIRŐL

Előjáróban, ismereteink felfrissítéséért szükségesnek tartom megemlíteni, hogy az erdélyi írásbeliség kezdetét letűnt idők homálya fedi. Amit biztosra vehetünk, az annyi, hogy az írás-olvasás és ezáltal a megismerés kiváltsága a papságé volt. A középkor emberének mellőzhető volt az írás-olvasás mestersége. Vásár- és ünnepnapokon meghallgatta papjának intelmeit, azután ment minden a maga rendjén. Az akkori káptalan iskolák teljesen kielégítették a papi utánpótlást, egyébre pedig nem volt szükség. A XIII. században, főként a nemesi osztály birtokügyleteinek rögzítése megkívánta, hogy a túlnyomó többség számára érthetetlen latin nyelv helyett az oklevelek, adásvételi szerződések, végrendeletek közérthetően legyenek szerkesztve, vitás ügyekben lehetőleg a helyi szokásjog ismeretének birtokában lévő világi személyek döntsenek. Az oktatás továbbra is a káptalan iskolákban folyt, de bizonyos fokú műveltség elsajátítása után egyre többen a polgári, és nem egyházi életben hasznosították tudásukat. A XIV. század végére a „litterátusok”, „tudorok” átvették a papság írás-olvasás feladatkörét. Ismert, hogy az önálló erdélyi fejedelemség 1560 körüli megalakulása egész sor hivatalbeli és ügyvitelbeli személyzetet igényelt, de a reformáció győzelme is páratlan lehetőséget adott a tanulásra hajlamosak számára érvényesülésük útján. Ezzel magyarázható, hogy a XVI–XVII. századi oklevelek sűrűn említik falusi viszonylatban is a „nótáriusokat”, íródeákokat, litterátusokat, akik közül többen külföldi egyetemeken, akadémiá-

kon megfordultak. Nyárádgálfalváról – ismereteim szerint – Szentiváni Mihály költő pályázott külföldi egyetemre, amit az osztrák kancellária azáltal akadályozott meg, hogy nem adott útlevelet. A külföldi egyetemeken kiegészített műveltségű személyek lényegesen emelték az erdélyi kancellária ügyviteli tekintélyét. A kisnemesek és az alsóbb rétegekből kikerült írástudók nem mindenike vált kancelláriai tisztviselővé, hanem jegyzői, lelkészi vagy mesteri pályát választott. Olyan eset is ismert, amikor a tudományokkal felvértezett ifjú hazatért gazdálkodni (a szentháromsági Zeredai András deák).

A marosszéki iskolák működésének kezdeteit is csak feltételezzük, hogy a XV–XVI. században történhettek. Kiindulópontnak tekinthető Miklós erdélyi püspök parancsa, melyben „vikáriusának kötelezővé teszi, hogy a székelyföldi plébánosok és scholasticusok fizetésének megadására felügyeljen” – írja Sipos Gábor (Marosszéki népoktatás a XV. századtól 1848-ig. Művelődéstörténeti tanulmányok, 1980).

Nyárádgálfalvára szűkítve a kört, a falu iskolai oktatásának kezdetére vonatkozóan három adattal is találkoztam. A Maros megyei néptanács levéltára szerint ez az időpont 1640, Pallós Albert 1748-at jelöli meg, míg a sepsiszentiványi Szentiváni Sámuel 1712-ben ajándékoz szőlőt az egyháznak-iskolának. A legrégebbi iskolaépület a lelkészi lakással szemben, a patak mellett, és Marton István háza mögött épített kis vályogház lehetett, így tudja Török Elek lelkész, bár ezt semmilyen írás nem támasztja alá. Feltehető, hogy a nyárádszentlászlói léviták – feljárva a „papok ösvényén” – ebben a helyiségben tanították a gálfalvi gyerekeket 1870-ig. Ebben az évben ugyanis a papilak mellé, iskolai rendeltetéssel, toldanak egy helyiséget. A korábbi mesterek nevét nem ismerjük, csak annyit tudunk, hogy 1896–1901 között Albert

Áron lévita tanított Gálfalván, aki az úrvacsoraosztáson kívül a lelkészi teendőket is ellátta, tájékoztatott néhai Kováts Domokos lelkész.

A századforduló tájára a toldott helyiség kicsinek bizonyult, így az unitárius egyház megvásárolta a későbbi Balázs Árpád-féle kéthelyiségű lakást az iskolai oktatás céljára. A továbbiakban volt még osztályterem a mai polgármesteri hivatal egyik helyiségében, az 1977-ben lebontott régi üzlethelyiségben, sőt a Nyárád-híd mellett, a Zsigmond István-féle malom melletti kis, külön épületben is. Az osztályok sokat költöztek ide-oda, mert a megvásárolt helyiség később magánlakássá alakult, a bolthelyiség helyére tejbegyűjtő központ került, a malom szomszédságában lebontották a tantermet, a polgármesteri teremben óvoda létesült. Tehát az oktatás nagyon bizonytalan körülmények közé került, ami feltétel nélküli és azonnali lépésre kötelezte az unitárius egyház elöljáróit, amit megerősített a megyei tanfelügyelőség 1938-as felszólítása, miszerint, ha a falu nem épít új, alkalmas iskolaépületet, visszavonják az iskola működési jogát. Mivel a faluban egyetlen tanintézet az unitárius iskola volt, az egyházi elöljárók számítottak más egyházak támogatására is, mert minden falubeli gyerek itt tanult, nemzetiségre, felekezetre való különbség nélkül. A nyárádszeredai Lakó Menyhért plébános a felkérésre azt válaszolta, hogy „is-tentagadókkal nem tárgyal”, a református lelkipásztor (Simon Gábor) is elutasította a segítségnyújtást. A gálfalvi lakosság azonban magáévá tette az iskolaépítés ügyét, és a szükséges telket már 1938-ban megvásárolta Márkus Sándortól, Bustya Zsigmondtól 35–35 ezer lejért, valamint a feljárati részt 1945-ben Osváthné Csíki Sárától. A vételár közadakozásból tevődött össze. Nagy Dénes későbbi községi bíró 100 mázsa búzát ajánlott fel és adott az iskola felépítésére, ha a

gálfalviak az ő cséplőgépét veszik igénybe csépléskor. Ezekből az adományokból sikerült 20 hold erdőt vásárolni a vadasdiaktól és a Nyárad-híd–Feketeerdő közötti területen 150 ezer db téglát kivettetni-kiegyezni. A magyar állam 36 ezer pengőt ígért az építkezéshez, annak alapján is, hogy a Kovács Domokos által kiképzett leventék megnyerték Nyárádszeredában a megyei versenyt. Az összeg felajánlása pillanatában arra 90 db első osztályú fejőstehenet lehetett volna vásárolni, de a háborús években a pengő annyira leértékeltődött, hogy később szinte semmit sem lehetett kezdeni vele. Kovács Domokos többször is felutazott Budapestre, sürgetni a támogatás folyósítását. Egyik alkalommal tudomására hozták, hogy a háborúra való tekintettel csakis katonai célokot szolgáló építményeket támogathatnak, iskolaépítést nem. Így változott a tervzet „Szentiváni Mihály leventeotthonná”. Hogy az építkezési lendület ne lankadjon, az egyház eladta a régi iskolaépületet és vásároltak hat vagon épületanyagot Régenben.

Ez a famennyiség egyéb pénzalapok hiányában Kovács Domokos Szegfű nevezetű fejőstehenének árából került leszállításra. Az alapozáshoz szükséges terméskövet Nyulas Antal szállította Nyáradmagyarósról, a kőművesmunkát Diosán József fővállalkozó, az ácsmunkát Piroska András és Szegedi József szovátai mesterek végezték el. Az épület asztalosmunkáit a nyárádszeredai Mészáros László készítette, a vakolást a görgényüvegcsúri kőművesek végezték. Az említett szakemberek mellett a munkából Gálfalva minden lakója kivette a részét, akár fogattal, akár tenyeresként, bármilyen vallású vagy felekezetbeli volt.

Ha üggyel-bajjal is, de elkészült a Szentiváni leventeotthon, ami akkor a Nyárad mente legmodernebb épülete volt, és míg áll, emlékeztetni fog Kovács Domokos unitárius lelkész

áldozatos tevékenységére. Ebben az épületben működött a gálfalvi iskola az 1965–66-os tanévig, amikor használatba adták az új, modern, nyolc tantermes, laboratóriummal ellátott épületet, ami elsősorban Varga György akkori iskolaigazgató és Tanászi Albert néptanácselnök érdeme.

A mellékelt kép 1941 tavaszán készült, mikor is a küldöttek – balról jobbra: Halmágyi



János marosvásárhelyi unitárius esperes, dr. Gelei József kolozsvári egyetemi tanár, országgyűlési képviselő és Kovács Domokos lelkész – szemrevételezik a leendő iskola helyét, felmérik az anyagi lehetőségeket. Háttérben a régi papilak.

Tehát az oktatás egyik fontos eleme, az épület, hosszú időre megoldódott, ha valamilyen természeti katasztrófa, illetve tűzvész kárt nem tesz az új iskolaépületben. Ami az oktatás kezdeteinek feltérképezését illeti, már nagyobb problémával álltam szemben, ugyanis a gálfalvi iskola irattárában csak az 1901. évtől található anyakönyvek, iskolai naplók, tehát az osztálylétszámokat ettől az időponttól lehet ismerni.



Az 1954 őszen birtokba vett Szentiváni Mihály-leventeotthon



Az 1965-66-os iskolai évtől birtokba vett modern iskolaépület

Osztt.	1901–1902	1902–1903	1903–1904	1904–1905	1905–1906
I.	16	5	19	20	26
II.	10	13	27	11	16
III.	10	17	13	22	10
IV.	6	8	17	18	12
V.	–	–	–	–	6
VI.	–	–	–	–	4
Összesen:	42	43	76	71	74

Az 1902–1903-as tanévben a III. osztályból 9 tanuló maradt ki, vagy hiányzásaik miatt nem nyertek év végi osztályzatot. Megvizsgálva a fenti kimutatás adatait, bizonyos furcsaságok tapasztalhatók, vagyis hogy a felsőbb osztályba léphető tanulók nem mindenike iratkozott be. Pl. az 1901–1902-es tanév 16 végzett első osztályosa közül a következő tanév II. osztályába csak 13 tanuló jelentkezett, vagy az 1904–1905-ös évben 22 III. osztályt végzett tanulóból mindössze 12 volt beírva az 1905–1906-os tanév IV. osztályába. Ilyenformán összegezve a vizsgált öt tanév kimaradottjait, megállapítható, hogy az összesen beírt 306 tanulóból 45 lemorzsolódott. Ennek ellenkezőjét is tapasztalni, pl. az 1902–1903-as évben végzett 5 első osztályos tanulóval szemben az 1903–1904-es tanév II. osztályába 27 tanuló iratkozott be. Különböző tanévek gyerekeinek születési adatait vizsgálva, azt tapasztaljuk, hogy egy-egy osztályban 2–3 korosztály is tanult. A jelenség azzal magyarázható, hogy különböző okoknál fogva meg-megszakították tanulmányaikat, majd egy, kettő vagy három év múltán tovább folytatták. Elképzelhető, hogy járványos megbetegedések, vagy a gazdaságban gyerekek által is végezhető tevékenység (pl. állatok legeltetése) miatt maradtak ki egy időre ezek a gyerekek. Különböző tanévekben a gyereklétszám a következőképpen alakult a gálfalvi iskolában:

– 1909–1910	66	– 1968–1969	201
– 1921–1922	39	– 1973–1974	141
– 1930–1931	110	– 1985–1986	231
– 1941–1942	121	– 1992–1993	74
– 1947–1948	150	– 2002–2003	127

Megjegyzem, hogy az 1909–1910-es tanév IV. osztálya, valamint az 1921–1922-es tanév III. és IV. osztálya naplója hiányoznak az iskola irattárából. Az 1930–1931-es tanévtől kezdődően az oktatás I–VII. osztályos volt, az 1964–65-ös tanévtől elrendelték a nyolcosztályos oktatást, az 1970–71-es évtől bevezetik a IX. osztályt, majd a következő tanévtől már a X. osztályban is tanítanak. Ez volt az az időszak, amikor mindenkiből gyorstalpalásos írástudót kellett faragni, mindegy, milyen áron. Az iskolákban buktatni nem volt szabad, de az oktatást a legneveltségesebb módon az hígította fel, hogy a közalkalmazottaknak, munkásoknak érettségizniük kellett, amiért két-három osztályt is le kellett tudniuk évenként az „áldozatoknak”, az ún. esti oktatás keretében.

Egy kissé előreszaladtam az oktatás „javításában”, de a folytonosság kedvéért vissza kell térnem az 1910. évi népszámlálás adataihoz.

Az 1910. évi népszámlálás Nyáradgálfalván 188 iskoláskorút talált, pontosabban 131, 6–11 év közötti gyereket, és 57, 12–14 év közötti gyereket, és jöllehet csak az 1909–1910-es tanév osztálylétszámát ismerem, az egy év különbség nem indokolja, hogy mindössze 66 tanuló iratkozott iskolába. Az 1930–31-es tanévtől az 1948-as tanügyi reformig az iskolások száma állandóan emelkedett.

Az 1950–51-es tanévtől kezdődően közölt adatok csak az I–IV. osztályokat illetően valósak, mivel a felső tagozatosok létszáma a környező falvak tanulóival egészül ki, sőt az

1985–86-os létszámban a szentháromsági IX–X. osztályosok is benne vannak, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy 1947-től folyamatosan csökkent a tanulók száma, pl. az 1992–93-as tanévben az iskola tanulói két osztály létszámát érték el.

Mint érdekességet jegyzem le, hogy mit tanítottak, kértek számon és hogyan osztályoztak a gálfalvi iskolában. Példaként kiírtam Zsigmond Ferenc (szül. 1902. július 28-án) tanulmányi előmenetelét az 1912–13-as tanév III. osztályában, Török Elek kántortanító értékelésében:

Tantárgy	Osztályzat karácsonykor	Osztályzat húsvétkor	Év végén
Magaviselet	1	1	dicséretes
Szorgalom	2	2	változó
Hit- és erkölcsstan	2	1	kitűnő
Magyar olvasás	2	2	jeles
Magyar írás	3	2	jeles
Magyar nyelvtan	3	3	jó
Számítan	2	3	jó
Földrajz	3	2	jó
Rajz	2	1	kitűnő
Ének	2	1	kitűnő
Kézimunka, kézügyesség	2	2	jeles
Testgyakorlat	2	2	jeles

A III. osztály tananyagából nem lehet messzemenő következtetéseket levonni, de a magasabb osztályok tananyagából kitűnik, hogy a tanítás fő célja a tanulók magatartása, jellemük kialakítása és a faluközösségbe való beilleszkedésük elősegítése volt (nem tanultak halmazokról, mint nemrégiben az óvodában, de megtanultak viselkedni, tisztelni az embertársakat, a tulajdonjogot stb.).

Figyelmet érdemel a két évtizeddel ezelőtti osztálylétszám alakulása is, ami a tanulók időközi lemorzslódását illeti.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
1979–1980	22	18	20	19	33	32	20	14
1980–1981	14	18	15	19	30	31	30	20

Akárcsak a század eleji években, a lemorzsolódás itt is tapasztalható, csak hogy az akkor kimaradtak a későbbi években folytatták tanulmányaikat, a fenti tanévek kimaradottjai nem. Az alsó tagozaton kimaradtak valamilyen cigány gyerekek voltak, a felső tagozaton magyar nemzetiségű tanulók is kimaradtak. Szám szerint 8 gyerek maradt ki az I–IV. osztályokból, míg a felső tagozaton az V. osztályba 5 tanuló nem iratkozott be. Ez onnan adódik, hogy a falvakban (Szentlászló, Nyomát, Adorján) 16 tanuló végezte el a IV. osztályt az előző tanévben, akiknek csatlakozniuk kellett volna a gálfalviakhoz, de az V. osztály csak 30 tanulóval állt. Az V–VIII. osztályokból 4 tanuló helyzete ismeretlen.

Az oktatáshoz tartozik az 1918. december elsejei gyulafehérvári kiáltvány (ami csak aznap volt érvényben) III. fejezetének első pontja. Ami ezután következett a népnevelésben, az egyfajta revansa volt annak a szemléletnek, ahogyan a többségi közvélemény akkori irányítói a br. Eötvös-féle tanügyi reformot értelmezték. Egyszerűen elfelejtették azt is, hogy az első román nyelvű tankönyvet magyar fejedelem parancsára nyomtatták 1544-ben és nyelvtankönyvüket Budán 1801-ben. Az újszerű intézkedések – az anyanyelvi oktatás szabadságának gyakorlását sajátosan felfogva – azzal kezdődtek, hogy az 1921–22-es tanévtől kezdődően az osztálynaplók kétnyelvűek lettek. A napjainkig tartó folytatást ismerjük.

Gálfalván a román tannyelvű állami oktatás az 1930–31-es tanévvel kezdődött, amikor Gáll Margit tanított az I. és II. osztályokban. Ezután jött Boanta Ioan, majd az 1938–39-es

tanévben Marin Vasile, aki még füttyülni sem tudott magyarul, de 47 színmagyar gyereket próbált tanítani az I–VII. osztályokban. Egyébként a román tannyelvű állami oktatás osztálylétszámainak feltöltése roppant egyszerűen történt. A tanfelügyelőség meghatározta, hogy az unitárius felekezeti iskolába hány tanuló tanítására adnak jogot, a többinek az állami oktatásban való részvételt tették kötelezővé. Az állami oktatás a már említett Zsigmond István malma mellett épített kis helyiségben kapott helyet. Marin tanítóról az emlékezet megőrizte, hogy nagyon jól beilleszkedett a faluközösségbe, kitűnő futballista volt és jóindulatú közvetlensége folytán megbecsülés övezte.

A román tannyelvű oktatás iskolai bevezetésével egy időben létesült Gálfalván az első óvoda, egy szintén román anyanyelvű óvónő vezetésével, akinek a nevét az iskolai irattárban felfedni nem tudtam, és senki sem emlékszik rá, csak mivel dús keblekkel volt megáldva, úgy emlékeznek rá a megkérdezettek, hogy „csicses”. Az óvoda a mostani polgármesteri hivatal egyik ter-



mében működött, itt lakott „csicses” is, a mostani titkári irodában. Az óvónő nehezen boldogult a magyar nyelvvel, de kedves, jóindulatú volt a gyerekekhez, környezetéhez egyaránt. A felvétel a körtefa által eltakart polgármesteri hivatal előtt készült. Az óvónő jobb oldalán Moldován Misi, Szilágyi Albert, Fekete Károly (a Sándoré) és Kelemen Albert. Cotruș adószedő balján állnak: Domó Kálmán, Csíki János, Fekete Károly (a Mózsié) és Marton János (Tüzér). Az ülők sorában, balról jobbra: Marton Ella, Zolti Magdolna, Puji Ilona, Fekete Aranka, György Eliza, Fekete Irma (babával a kezében, és aki rendelkezésemre bocsátotta a képet), Zsigmond Lídia, Fekete Jolán. Az első sorban ülnek, balról jobbra: Csíki István, Bob (román gyerek, adatközlőim nem ismerték a szüleit, csak gondolni lehet, hogy Boanta tanító fia lehetett, mindenki egyszerűen Bobnak hívta) és Nagy Árpád szomszéd. Fekete Ernő elmondása szerint Cotruș adószedő a magyarok bejövetelének hírére elmenekült, jóllehet bosszúállásra okot nem szolgáltatott. Ernő bácsi mások elbeszélése alapján úgy tudja, hogy Cotrușt behívták katonának mint főhadnagyot, és három évre rá a fronton meghalt.

Az eddigiekben leírtam az oktatás – eddig általam megismert – történetét, anyagi problémáit, a tantermek és a gyereklétszám alakulását, de fontosnak tartom ezúton is emléket állítani azoknak, akik közreműködtek a mai emberek felnevelésében, ismereteik bővítésében, egyszóval emberré válásukban.

1. Albert János iskolamester nyitja meg a sort, aki az I–IV. osztályban 123 unitárius, 18 római katolikus, 2 református és egy izraelita vallású gyerek oktatását látta el 1896–1901 között. Az iskolakötelezettek közül 51 gyerek maradt távol. Az iskolamester porait a gálfalvi temető őrzi.

2. Az 1901–1902-es tanévben Miklós Jenő tanított, akiről szóltam már az előző fejezetben.

3. Az 1902–1903-as tanévben kezdett tanítani Török Elek kántortanító. Szigorú, de igazságos pedagógus volt. A gyengébb felfogásúakat minden eszközzel türelmesen segítette, de aki elméleti képességének nem adta maximumát, óráról órára gyűjthette a tenyereket. A faluban köztisztviselőként álló személyiség, kérvényeket, leveleket fogalmazott falusfeleknek, dalárdát szervezett, népszínműveket tanított be, az iskolásokon kívül foglalkozott az ifjúsággal és külön az idősebb nemzedékkel, ahogy tájékoztattak, legnagyobb szorgalmazója volt a határrészek vetésforgó szerinti (nyomásos) művelésének.

4. Az 1910–11-es tanévtől Török Elek mellett részt vállalt a tanításban Ferenczy Júlia. Ketten tanítanak az 1913–14-es tanév végéig. Ezután, 1915–1921 között Török Elek újból egyedül tanít.

5. Az 1921–22-es tanévben Török Elek Kriza Ilonával tanítja az I–IV. osztályosokat, az 1922–24 közötti években a III–IV. osztályosokat Török Elek, míg az I–II. osztályosokat Kovács Béla tanítja.

6. 1925–1935 között az I–VII. osztályokat Török Elek tanítja egyedül.

7. Rédiger Géza unitárius lelkész (aki Zsigmond Ferenc kertje fejében nyert örök nyugalommal) nőül veszi Bartha Emiliát (Balázs Árpád volt jegyző feleségének testvérét), aki tanítói oklevéllel rendelkezik és tanítja az I–II. osztályosokat 1935–36-ban. Rédigerné 1936-ban meghal és egy ideig Boszoky Vilma tanít.

8. Török Elek egyedül tanít 1936–37-ben.

9. A román tannyelvű oktatást Marin Vasile végzi 1938–39-ben. A román nyelvű oktatás 1940-ben megszűnik.

10. Török Elek tanítja 1939–1941 között az I–VII. osztályosokat, és 1941 őszén nyugalomba vonul.

11. Az 1941–42-es tanévben Nagy László tanít, aztán behívják katonának.

12. A Kolozs megyei Várfalváról Gálfalvára költözött Dézsy Zoltán tanítja az I–VII. osztályokat 1942–43-ban.

13. Az 1943–1945 közötti időszakban az I–VII. osztályokban tanítanak Dézsy Zoltán mint igazgató, Vajda Ilona, Kovács Domokosné és Zsigmond Anna.

14. Dézsy Zoltán, Kovácsné Zsigmond Anna és Fekete Éva tanítanak 1945–1948 között.

15. Az 1948–49-es iskolai évben igazgató Dézsy Zoltán, az alsó tagozaton tanítanak: Kovács Domokosné, Nagy Károly és Fekete Éva, a felső tagozaton Király László, Nagy Károlyné alias Földes Mária.

16. Az 1949–1951-es években az I–VII. osztályokban tanítanak: Dézsy Zoltán, Király László, Nagyné F. Mária és férje, Nagy Károly, valamint Nagy Dénes és Elekes Béla. Király László 1950-ben tanított utoljára Gálfalván, ugyanis egy, az osztálynaplóban szereplő bejegyzés szerint az 1950–1951-es tanévet Csíkfalván kezdi, 1956 nyarán innen megy haza Sóváradra. Dézsy Zoltánt is áthelyezik, előbb Mezőbándra, később Szovátára, végül Gyergyóalfaluban tanít. Elhunyt 1957-ben. Helyi „kezdeményezésre” Kovácsné Zsigmond Annát 1949-ben eltanácsolják a tanügyből.

Ezután már annyira szakosodik az oktatás és olyan nagy a kádermozgás, hogy egy kisméretű házi könyvtárra való telne ki leírásából.

Miután Máthé Antal 1956-ban Nyomátra megy tanító igazgatónak, Mester Károly kerül az igazgatói székbe 1958-ban. Tudomásom szerint rövidesen Szovátára megy és az igazgatói feladatokat Varga György veszi át 1958. szeptember elsejétől 1974. november 21-ig, mikor is a tanügyiék Csíki József kultúrigazgatót ültetik a helyére, aki ezt a feladatot 1984.

szeptember elsejéig látja el. Csíki József leváltása tulajdonképpen szeptember 17-én történt, amikor Bența Ioan megyei vezértanfelügyelő jelenlétében a pedagógusi kar Roman Alexandru tanárt választja igazgatónak, és akit az 1989-es események mozdítottak el a helyéből. Az igazgatói teendőket Fazakas Tünde magyartanár veszi át, aki azonban hamarosan lemond és a tanügyi káderek – mivel az egyetlen szóba jöhető Barabás Béla számtantanár e megbízatást nem vállalta – Sebe Borbála óvónő javaslatára ismét Roman Alexandrut helyezik az iskola élére, aki jelenleg is gyakorolja megbízatását.

Ha már ismertettem az oktató-nevelő személyzet névsorát a nyárádgálfalvi tanítás kezdeteitől, felsorolom néhány tanév tanítóit, tanárait, akik hozzájárultak elsősorban a gyerekek tanításához, jellemük alakításához, de a felnőtt korosztály ízlésformálásához is.

1968–1969

Varga György igazgató
 Székely János tanár
 Nagy Magdolna tanár
 Farcaș Aurel tanár
 Dávid Réka tanár
 Gálna Mária tanár
 Székely Margit tanár
 Székely Endre tanító
 Tóth József tanító
 Tóth Erzsébet tanító
 Nagy Margit tanító
 Keresztesi Karola óvónő
 Varga Ilona titkárnő

1974–1975

Csíki József igazgató
 Lokodi Judit fiz.kémia
 Nagy Magdolna orosz ny.
 Klósz Ilona magyar ny.
 Bán Aliz számtan
 Dengel László testnev.
 *Tóth József földrajz
 Bartha Réka magyar ny.
 Tóth Erzsébet tanítónő
 Varga György tanító
 Nagy Margit tanítónő
 Keresztesi Karola óvónő

1979–1980

Csíki József igazgató
 Sebe Borbála titkár
 Keresztesi Karola óvónő
 Tóth Erzsébet tanítónő
 Ferencz Éva tanítónő
 Tóth József tanító
 Szabó Judit fiz.kémia
 Tekán Mária magyar-or.
 Bartha Réka magyar
 Klósz Ilona magyar-román
 Barabás Béla matemat.
 Tavaszi Erzsébet biol.
 Dengel László testnev.

1992–1993

Roman Alexandru igazgató
 Sebe B. óvónő-titkár
 Fazakas Tünde magyar
 Szabó Judit fiz.kémia
 Dósa Emma számtan
 Názán Ildikó idegen ny.
 Bakó Dénes testnev.
 Német Edit történelem
 Bakó László biol.földr.
 Török Jolán tanítónő
 Ábrahám Imre tanító

Ez utóbbi tanév oktatói-nevelői közül elhunyt Názán Ildikó, nyugdíjazása után Varga György. Úgyszintén nyugdíjba vonult Szabó Judit, Dósa Emma, Török Jolán, a '79-'80-as évekbeliékből Tóth Erzsébet, Tóth József, Csíki József, Klósz Ilona és Dengel László Magyarországra költözött, úgyszintén Bartha Réka. Ferencz Éva, Tekán Mária, Barabás Béla és Tavaszi Erzsébet eltávoztak, más helységeken tanítanak.

A 2000–2001-es tanévkezdet oktató-nevelő gárdája:

Ács Anna tanítónő helyettesíti Ábrahám Imrét, aki gyereknevelési szabadságon lévő feleségét, Irénkét helyettesíti Nyárádszentlászlón. Demeter Éva és Mihály Kinga képzett tanítónők, akik ideiglenesen más helységbe helyeztették magukat, és így Toós Emma, illetve Veress Margit helyettesítik őket. A kántortanítói képzettséget nyert Kelemen Anna-Mária az első osztályt tanítja. Tanárok: az egyes fokozati vizsgával rendelkező bálintfalvi Roman Alexandru iskolaigazgató a román nyelv és irodalom tanára. Kezdő tanár

Roman Sorin – az igazgató fia – az angol-román és történelem katedrán. A magyar nyelv és irodalom tanára a véglegesítő vizsgával rendelkező Fazakas Tünde. Bakó Dénes I. fozokozatvizsgával rendelkező tanár a testnevelés katedra vezetője. A kezdő Mihály Magdolna számtantanárnőt, aki gyereknevelési szabadságát tölti, Erős Irén tanár helyettesíti. A biológia-technológia és a francia-történelem katedrákon nincs végzett tanár, így Fogarasi Sára, illetve Ferenci Ilona helyettesítenek érettségivel. A fizikakatedrára kinevezett Koncz Gabriellát, gyermeknevelési szabadságon lévén, Marton Ferenc helyettesíti fél katedrával, másik felét Szentháromságon kapta. Az óvodában az 1999–2000-es tanévben Hochbauer Ella tanítja a kiscsoportot, míg a nagycsoportosoknál Fekete Adéla óvónőt, mivel gyereknevelési szabadságon van, Farkas Irén helyettesíti.

Nyárádgálfalván is a lelkész és a tanügyi dolgozók alkoták az írástudók kis csoportját. Tanítási kötelezettségeik mellett ők voltak egy-egy kérvény megfogalmazói, a hivatalos iratok értelmezői, megmagyarázói, a szórakoztató, illetve művelődési élet szervezői.

Ennek a sokrétű feladatnak szívesen tettek eleget a „nemzet napszamosai” mindaddig, míg közös volt a cél, és rangot, értelmet kapott ez a munka. Török Elek kántortanító kiemelkedő tevékenységéről már írtam. A sort Király László tanárral folytatom, aki megtanította az akkori fiatalokat a Sóvidéken divatos csürdöngölőre, verbunkra, többszólamú dalárdát szervezett és vezetett. Szívesen emlékeznek a gálfalviak Ferenczi József tanárra is, aki 1966-ig tanított a faluban és népszínművek betanítása mellett a sportvasárnapok szervezésében is kitűnt. A gálfalviak nem feledik azt az 1953-i júniusi napot, amikor egy ilyen sportvasárnap alkalmával egy sportrepülő – bemutató közben – lezuhant a sportpálya

mellett. Az 1950–1960-as évek színjátszóit a Tóth József és Erzsébet házaspár, valamint Nagy Margit tanítónő irányították és olyan színművek bemutatása fémjelezte fáradságos munkájukat, mint A tanítónő, Dollár papa, A cigány, Sári bíró, A borjú stb. A színjátszó társulat vezetését Sebe Borbála vette át, aki 1972. szeptember elsejével jött Szentlászlóról a gálfalvi óvodához. Olyan színművek bemutatása tette emlékezetessé iskolán kívüli munkáját, mint: A családi fészek, Énekes madár, A zenélő kút, A fül, Zsuzsi, vagy 1998-ban A peleskei nótárius, melynek bemutatásához nem csak szereplőgárda, hanem bátorság is kellett, ha figyelembe vesszük a ceausisza nemzetiségi politikát. Ezeket a darabokat más falvakon is bemutatták: Székelykálban, Székelyvajában, Nagydorjánban, Szentháromságon, Nyárádszentlászlón, Nyárád-magyaróson, Csíkfalván. Az óvodásoknak ünnepi megemlékezéseket szervezett az unitárius templomban március 15, anyák napja alkalmával, vagy karácsonykor, évről évre. A színdarabok előadásában segítséget jelentettek az akkor jól működő tűzoltóalakulat tagjai, elsősorban Fekete Károly parancsnok, Fekete Lajos, Bustya Árpád, Tanászi Albert, Szász Mihály, Ács Sándor, Bustya Miklós, Szarka János és feleségük, hogy csak a legaktívabbakat említsem. Mint már jeleztem, a Tóth házaspár és Nagy Margit nyugalomba vonultak, őket követte Sebe Borbála is, és a stafétabotot nem volt aki átvegye. Azóta nem adtak elő színdarabot a nyárádgálfalvi kultúrotthonban. A művelődési ház porát mostanában csak a meghívós úribálok alkalmával verik fel, akárcsak 1929-ben, amikor a régi iskola termében szervezett úribálon Fekete Gyula sütötte a flekkent, és aki egy-egy csupor bor ellenében a nem hivatalos legényeknek is juttatott egy-egy darab húst. A dolog persze kitudódott és Pap László alias Pop Vasile csendőr a legényeket 500–1000 lejes büntetéssel sújtotta. Az

urak ellátására vásárolt egész húsmennyiség ára 600 lej volt – emlékezett vissza Csíki Lajos bácsi.

Nem hallgathatom el, hogy az „osztályharc” hevületében a tanítók, tanárok értékelésében nem az iskolai eredmények számítottak, hanem az, hogy hány földművest sikerült bekényszeríteni a közös gazdálkodásba. Az ún. „társadalmi munka” új színezetet kapott: a kollektivizálás mellett részt kellett venniük adóvégrehajtásban, díszkapukat állíttattak velük, gondoskodniuk kellett faliújságról, cikkek írásáról, amelyekben magasztalták a szocialista vívmányokat, hetenként újraírták a jelszavas táblákat, a szérűkre kényszerített, cséplésben dolgozóknak a déli pihenő idején újságcikkeket olvastak fel, de arról is kellett gondoskodniuk, hogy kulákivadékok ne tegyék be a lábukat a művelődési otthonba (így utasították ki ifj. Csíki Ernőt egy táncmulatságból). Ezeket a dolgokat hiteles szemtanúként írom, és csak a Jéghegy csúcsát vázoltam, hiszen nem is írtam az állambiztonság szervezett és jól működő besúgóhálózatáról, a fekete kocsiról stb.

Az iskolával kapcsolatosan egy sikerélményről is be kell számolnom. Nevezetesen arról, hogy végre sikerült „keresztapát” találni, aki rábólintott arra, hogy az épületre felkerüljön a Szentiváni Mihály Általános Iskola tábla. Az út hosszú volt, ugyanis még Csíki József iskolaigazgató idejében próbálkoztunk ezzel – Fodor Géza akkori megyei alelnök támogatásával –, sikertelenül. 1999 őszén a kérést megalapozó aktákat újra összeállítottuk, majd az összegyűjtött anyagot Török Elek lelkész bevitte a megyei illetékesekhez. Kerekes Károly parlamenti képviselő támogatásával végül is Matei Dumitru megyei főtanfelügyelő 2000. április 19-én kibocsátotta a végzést, aminek alapján 2000. szeptember 17-én, bensőséges ünnep keretében, felkerült az említett tábla az iskola homlokzatára. A Népújság megyei napilap szeptem-



Szabó Árpád unitárius püspök és Roman Alexandru iskolaigazgató leleplezik a névtáblát



A Szentiváni-kúria – polgármesteri hivatal – falán elhelyezett emléktábla megkoszorúzása. Balról jobbra: Török Elek unitárius lelkész-esperes, Karácsony Károly polgármester, Orbókiné Szentiváni Ilona az anyaországból és dr. Szabó Árpád unitárius püspök



*Az iskolások tiszteletadása a
Szentiváni-emléktáblánál 2001. szeptember 17-én*

ber 20-i számában így írt az ünnepségről: „Vasárnap délelőtt a magyar kormány által adományozott millenniumi zászlóval vonultak be a nyárádgálfalvi fiatalok az unitárius templomba. A menetben volt dr. Szabó Árpád unitárius püspök, Orbókiné Szentiváni Ilona, a magyarországi unitárius egyház főjegyzője, Török Elek unitárius esperes, helybéli lelkész, a Nyárád mente unitárius falvainak lelkészei, Fekete Árpád körü felügyelő gondnok, dr. Kelemen Atilla, az RMDSZ megyei elnöke, valamint Gálfalva istentiszteletre egybegyűlt közössége.”

A polgármesteri hivatal gondoskodása folytán helyére került új névtáblát dr. Szabó Árpád püspök és Roman Alexandru iskolaigazgató leplezték le.

A 2002–2003-as iskolai év tanári karának összetétele

Roman Alexandru igazgató;

Bakó Dénes testnevelő tanár;

Fazakas Tünde magyartanár;

Roman Sorin Vasile – angol, román nyelv, történelem;

Koncz Gabriella fizika–kémia szakos, gyerekeknevelési szabadságon van, Fogarasi Sára helyettesíti;

Mihály Mária-Magdolna kinevezett számtantanárnő gyerekeknevelési szabadságát tölti és Seica Erzsébet helyettesíti mint almérnök;

Ferencz Ilona – francia nyelv, zene;

Bernád Enikő-Irma – technológia – képzett helyettesítő;

Ábrahám Imre tanító;

Mihály Kinga címzetes, de egyetemen van és őt helyettesíti Kálmán Éva Andrea képzett tanítónő a II. és IV. osztályban;

Demeter Éva címzetes, Körtvélyfáján tanít és Kelemen Anna-Mária helyettesíti;

Török Elek lelkész – óradíjas vallástanár.

Kisegítő személyzet:

Sebe Borbála félállású iskolatitkár;

Kászoni Magdolna takarítónő;

Simon Anna-Mária takarítónő.

Óvodai személyzet:

Fekete Adela gyereknevelési szabadságon van, Baricz Erika helyettesíti – közép- és kiscsoportosok óvónője;

Hochbauer Ella betegnyugdíjas, helyettese Szabó Erika, a nagycsoportosok óvónője.

Arról már volt szó, hogy falunkban nem volt és nincs semmilyen súrlódás, nézeteltérés vallási alapon a történelmi egyházak hívei között. Sőt, a katolikus istentiszteleteket évtizedekig az unitáriusok templomában tartották 1996-ig. Kováts Domokos, aki 25 évig volt unitárius lelkész, elmondta, hogy a levanteotthon építése idején a falu minden lakója részt vett a munkálatokban, felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül. Az unitárius hívek lélekszáma az alábbiak szerint alakult:

1856	1868	1910	1980	1992	2000
551	600	524	512	332	419

A fenti számok azt tükrözik, hogy az összlakosság 70–75%-a mindig is unitárius volt, tehát a legstabilabb létszámú egyházközég, még akkor is, ha Jehova tanúinak száma az utóbbi 8 évben ötten szaporodott községszinten és 16-tal Nyáradgálfalván.



Török Elek kántortanító 40 éves oktató-nevelő tevékenységének színhelye. Ebben a sövényfalú „kultúrházban” szerepelt a dalárda, tanította és mutatták be pl. A gyimesi vadvirágok, A falu rossza c. népszínműveket – emlékezett vissza Márkodi Mihály. Csiki Lajos emlékezete szerint itt szervezték a nevezetes úri bált is 1939-ben. Később állami tulajdonba került, volt magánlakás, ma Jehova tanúinak Királyság-háza

ROMANIA
MINISTERUL EDUCATIEI NAZIONALE
INSPECTORATUL ȘCOLAR JUDEȚEAN MUREȘ
BARGHINUREȘ, STR. VICTOR BABEȘ, NR. 11
TELEFON: 065-213779, FAX: 065-218473

NR. 999
DATA: 19.01.2000

DECIZIA NR. 63 DIN 19.04.2000

Având în vedere prevederile Decretului nr. 100/1990, a Hotărârii Guvernului nr. 940/1990, precum și Precizarea Ministerului Educației Naționale privind atribuirea de denumiri instituțiilor de învățământ, cu nr. 3960.23/09/1992, punctele "a", "b", "c", la aplicarea prevederilor Legii Învățământului nr. 34/1995, Cap. II, privind atribuțiile inspectoratelor școlare și în conformitate cu Hotărârea Comisiei Județene de Atribuire de Denumiri de Școli, a Inspectoratului Școlar Județean Mureș,

INSPECTORUL ȘCOLAR GENERAL,
DECIDE:

Art. 1. Schimbarea denumirii Școlii Generale Gălești, la cererea Consiliului Profesoral al Școlii

Art. 2. Acordarea denumirii de Școală Generală "Szentivony Mihály" Gălești Județ Mureș.

Art. 3. De executarea prezentei Decizii, răspunde Consiliul de Administrație al unității școlare Gălești.

INSPECTOR ȘCOLAR GENERAL,
PSE DIȘTETRU MATEI



VI. KÉPES SZEMELVÉNYEK NYÁRÁDGÁLFALVA MŰVELŐDÉSI ÉLETÉBŐL



Bródi Sándor A tanítónő c. darabjának bemutatója 1967-ben



A Nézd meg az anyját, vedd el a lányát c. színdarab bemutatója 1979-ben



Az 1959. évi szüreti bál csőszei: Ács Sándor, Tanászi Árpád, L. Zsigmond Ferenc, Zsigmond Béni, Csiki József, Fekete András, Bustya Ferenc, Tanászi Ica, Zsigmond Rózsi, Márkodi Magda, Fekete Domokos, Demeter Ella, Tóth József tanító, Fekete Rózsi, Zsigmond Margit, Farkas Ilonka



Az 1965. október 9-én rendezett cigány szüreti bál csőz táncosai: Lámpa Zsuzsa, Fülöp Éva, Zolti Erzsébet, Kovács Ibolya, Sukó Eliza, Zolti Piroska, Zolti Dezső, Ötvös Vilmos, Márkus Ernő, Miklós Mihály, Lunka Zoltán, Zolti Gyula. Betanította Székely Endre, középen Tóth J. kultúrotthonigazgató. Szilágyi Gyula alias Simi (hegedűvel)



A nőszervezet 1960-ban bemutatott Csipkevölgy c. színdarabjának szereplői



↑
→
A. felvételeken A borjú c. színdarab jelenetei és szereplői



A Tóth József által betanított roma nemzetiségűek táncsoportja



A Ferenczi József által betanított Chirijű Jászvásáron c. darab szereplői



Az 1964. március 22-én, Szovátán megrendezett országos kultúrverseny rajoni szakaszán részt vett nyárádgálfalvi táncsoport emlékképe: Fekete Ali, Sipos László, Csiki Endre, Tóth József – a táncsoport betanítója és vezetője, Adorjáni Albert, Szász Misi, Zsigmond Ferenc, Bustya Anna, Kádár Irén, Ácsné Fekete Erzsébet, Karácsonyi Zsuzsánna, Babos Izabella, Fekete Anna, Márkodi Buba, Tanászi Ica, Ács Margit, Fekete Magda, Bustya Rozália és a két zenész: Fülöp Lajos, Zolti Károly (Bucski)



A dollárpapa 1968. évi bemutatójának szereplői: Lukács István, Fekete Károly, Csiki József, Bustya Mihály, Babos László, Bartha Réka, Csiki Sándor, Bustya Albert, Nagy Magdolna, Csiki Sámuel, Csiki Aranka, Marton András, Fekete Pál, Tóth József, Székely Endre, Székely János, Bustya Éva, Bustya Mihály és Fekete Éva. Betanították Nagy Margit és Tóth Erzsébet tanítónők



Jelenetek a Sebe Borbála által 1982-ben rendezett A fül c. népszínműből



Felvételek a Peleskei nótárius c. előadásból 1988-ban



A fül c. darab szereplői, balról: Fekete Károly, Szász Mihály, Szász Eliza, Bustya Eszter, Fekete Lajos, Szarka János, Bustya Miklós, Fekete Iлона, Tanászi Albert, Bárdos Irma, Bárdos Sándor, Ács Erzsébet és Ács Sándor (nagybőgővel)



A Peleskei nótárius szereplői: balról a hátsó sorban Szász Misi cukrászsapkával, Bárdos Sándor, ifj. Tanászi Albert, Csécs Albert, Dézsy Csaba, Szilágyi Jenő, Fekete Lajcsi, középen állnak: Bárdos Irma, Makkai Endre párttitkár-helyettes, Sebe Ákos, Sebe Borbála, Szász Eliza, Domó Gizella, Domó Péter. Ülnek: Bustya Miklós, Bustya Eszter, Szilágyi Edit, Fekete Iлона, Dézsy Erzsébet és Szarka János



Az 1964. évi szüreti bál csőszjei: Adorjáni Albert, Marton Sándor, Fekete Lajcsi, Fekete Albert, Karácsony Károly, Demeter Lőrinc, valamint Márkodi Iлона (Buba), Szőlősi Magda, Fekete Anna, Csiki Polixénia, Fekete Juci és Tanászi Ica. Középen Nagy Margit és Tóth József, a rendezvény levezetői, mögöttük Simi Gyula és Rózsa Elemér zenészek



Sikerült felvétel a Buborékok 1967-es bemutatójának szereplőgárdájáról: Marton Gábor, Nagy Margit, Nagy Árpád, Marton János, Bustya Árpád, Fekete Károly, Keresztesi Erzsébet, Csiki Károly, Simon László, Fekete Albert, Fekete Gizella, Fekete András, Fekete Erzsébet, Simon Rozália, Székely János, Marton Rozália, Fekete Pál, Csiki Sámuel, Domó Juliánna, Pungur János



*Ötvös Józsi bácsit Bokor Ferenc, Simi – Szilágyi Gyula –
és Bucski követte az égi zenekarba*



*Sebe Ákoska – Tóth Erzsébet tanító néni
jelmezbáli cigánya 1979. febr. 10-én*



*Sebe Endre csőszlegény
az 1979-es szüreti bálon*



Márkodi Mihályt (szül. 1891. jan. 11-én, meghalt 1977. szeptember 15-én) méltán nevezhetjük a falu élő történelemkönyvének, feleségével, Berta nénivel a régi tornácos családi ház előtt. Azóta mindketten elporladtak, de az ősi, hagyományosan székely építésű és beosztású lakóház helyén is modern, minden kényelemmel felszerelt emeletes házat emelt lányuk, Rozália, vejük, Marton Gábor – ma a következő három generáció lakja



*Mihály bácsinak az első világháborúban szerzett –
összeharcolt kitüntetései*



Óvodai ünnepségek



*Az óvodások
ünnepi műsora
a kultúrotthon
színpadán
1981. augusz-
tus 23-án*

*Az iskolába készülő
óvodások csoportja
az 1981-es tanév
megnyitóján*



*Óvodai évváró
ünnepség a kul-
túrotthonban
1991-ben*

VII. NEVES CSALÁDOK

A SZENTIVÁNIAKRÓL

Nyárádgálfalva múltjával kapcsolatos érdeklődésemet a temetőkertben kibontott és omladozófélben lévő kriptá kellette fel. Amikor 1968 júniusában először pillantottam meg a kriptamaradványt, a barbár kegyeletsértés látványa fogadott. A kriptacellák zárókövei darabokra törve, a feldarabolt cinkpléh kaporsódarabok között csontok halmaza. Két épségben maradt zárókövet találtam, amit kihoztam a kriptá elé és lefényképeztettem. A hiányzó hat zárókő eltűnt, ill. vörösmarvány darabjaikat összeilleszthetetlenül apróra zúzták.

Felkerestem Kovács Domokos ny. unitárius lelkészt, megtudni egyet-mást a Szentivániakról. Egyelőre csak Györgyről és nejéről, magyardellői Jármí Juditról szerezhettem tudomást. Domi bácsi szívélyesen elmondta ismereteit és megtoldotta Antal Árpád kolozsvári professzor könyvével: Szentiváni Mihály monográfia. A monográfia a költő publicisztikai és ifjúságszervezői munkájára vonatkozik többnyire. Ismereteim bővítésére forrásmunkákat is javasolt. Azután a Teleki Tékában rendelkezésemre bocsátották Orbán Balázs, Dr. Pálmay József és Nagy Iván-köteteket is. Miután sikerült megkapnom a marosvásárhelyi Állami Levéltárba szóló belépőmet, Páll Antal Sándor főlevéltáros és kutató nem remélt adatok birtokába juttatott, nem csak a Szentiváni család, hanem falvaink történelmének megírásához.

A Szentiváni család történetének kutatásában teljes fordulatot hozott Rev. Alexander St. Ivanyi 1972. június 8-i látogatása.

A feleségem négy óra tájt arra lett figyelmes, hogy az udvaron egy magas, őszes férfi egy hölgy társaságában igen csak szemléli az épületet, mutogatnak, beszélgetnek, és mint-ha vártak volna valakire. A feleségem kilépett a lakásból, kérdezvén, hogy kit keresnek, miben lehet segítségükre. Az idegen férfi bemutatkozott, Amerikából jött és ő az utolsó élő sarja a sepsiszentiványi Szentiváni családnak, nagyapja és apja is ebben a házban született. A feleségem behívta a lakásba a vendégeket. A vendég elégedett volt az épület külső-belső állapotával, megcsodálta a keresztzsemes és írásos kézimunkákat, kíváncsian érdeklődve, hogy hol lehet ilyeneket kapni. – Az ilyeneket Erdélyben nem vásárolják, minden háziasszony keze munkája – mondta a feleségem. És mivel egy díszpárnát nagyon megcsodált, a feleségem nekiajtta. Szabódva fogadta el és csak azért – mondta –, mert az ő is utvarházukból való. Beszélgetés közben azon sajnálkoztok, hogy nem vagyok otthon és értékes információktól maradok el mint a Szentiváni család kutatója.

Mire hazaértem, otthon egy névjegykártya várt, azzal az üzenettel, hogy keressem fel szállodai szobájában, Marosvásárhelyen, hogy elbeszélgethessünk. Abban az időben külföldinek nem volt szabad magánháza meg szállnia, nekem pedig igencsak kockázatos lett volna felkeresni egy amerikai „elvtársat”. Még a levélírást is halogattam, elsősorban a gálfalvi besúgógépezettől tartva.

Később csak rávettem magam és az 1975. december 28-án kelt levelemben arra kértem főtisztelendő Szentiváni Sándor urat, közöljön néhány adatot a családjáról. Terjedelmes válaszlevelét 1976. január 11-én kezdte írni és január 20-án fejezte be, amelyet így kezdett: „Kedves utód. Megvallom, ez a megszólítás onnan jutott eszembe, hogy nem tudom mi a hivatalának a neve. Gondolom, régebben jegyző vagy főjegyző

lett volna a hivatalának a címe. Amellett az utód cím több szempontból is talál. Egyrészt ugyanabban a házban lakik – családjával együtt, amelyben az én őseim laktak valami 400 éven át. Másrészt Szent-Iványi Károly (János marosszéki királybíró fia) feleségül vette Sebe Annát (1840–50 között), tehát vannak Sebék a Szent Iványi családban.”

A Szentivániak történetét talán azzal kellett volna kezdenem, hogy Gálfalván két Szentiváni család élt. A sepsiszentiványi ágbéli Szentivániak mint ősi primor nemes emberek, akik dr. Pálmay József szerint az Árpád-házzal álltak vérségi kapcsolatban, a másik Szentiváni család a Belső-Szolnok-Doboka vármegyei Iklód előnevet viselték. Ezzel kapcsolatosan az említett levélből megtudtam a következőket: „Képzelve el, milyen a véletlen: a háború alatt egy ötös bizottságot küldtek ki az angol–amerikai békeszerződés előkészítésére, s annak egyik tagja Szent-Iványi Domokos külügyminiszeri tanácsos volt, egy másik pedig én. Azzal kezdett kezdenünk, hogy megmagyaráztuk a másik három tagnak, hogy bár egyforma a nevünk, sőt mind a ketten Nyáradgálfalváról származunk – mégsem vagyunk rokonok.”

A SEPSISZENTIVÁNYI SZENTIVÁNIAKRÓL

A család háromszéki eredetű, de ősidóktól fogva Gálfalván telepedett meg, ahol tekintélyben élt s előkelő szerepet játszott – írta Versényi György (Szentiváni Mihály élete, 1906. Régi okiratok és levelek tára, 2. füz. 11). Ugyanezt jegyezte le Orbán Balázs is A Székelyföld leírásában. A család eredetére az utolsó élő fiági leszármazott a következőket írta: „Ami a mi családunkat illeti, mi a volt Háromszék megyei Sepsi-Szent-Iványból származunk. A családunkra vonatkozó legrégebb okmány 1380. január 27-én kelt, benne Erzsébet ifjú királyné

(Nagy Lajos második felesége és özvegye) utasítja a kolozsmonostori Konvent-et (mely hiteles hely volt, azaz hivatalos okmányokat őrzött és állított ki), hogy Szent-Iványi Miklós gyermekeit, Jánost, Gergelyt és Erzsébetet, kiket Kaán László erdélyi vajda űzött ki birtokukról, iktassa vissza Sepsi-Szent Ivány nevű birtokukba. Ez az okmány ma is megvan a sepsiszentgyörgyi múzeumban.”

Sem a sepsiszentgyörgyi Állami Levéltárban, sem a Kós Károly tervezte Székely Nemzeti Múzeumban nem sikerült választ kapnom arra, hogy mi készítette a Szentiváni családot háromszéki birtokuk elhagyására. Amit több forrásból is tudni lehet: Mátyás király idejében, pontosabban 1461–1462-ben Erdély alvajdája Szentiváni György volt, akinek Zsigmond nevezetű fia építeni kezdte 1500-ban a nyárádgálfalvi udvarházat (Orbán Balázs: A Székelyföld leírása, III. kt. 199).

Feltételezhető, hogy a Szentivániak Háromszékből Marosszékbe történő áttelepedésének politikai színezetű oka lehetett. Azért állítom ezt, mert mindenik Szentiváni szabadgondolkodású volt, mai szóhasználattal: ellenzéki. Pl. Szentiváni Sámuel, aki I. Apafi Mihály uralkodása alatt fő ítélmester, később Generale Fiscalium Director, elhagyva katolikus vallását, áttért unitáriusnak. A fejedelem kérte az országgyűlést, rendelje el, hogy Sámuel térjen vissza eredeti egyházába. Az 1638-as hírhedt Deési Complanatio kimondotta, hogy azoknak, akik a szombatosság (a jórészt unitáriusok közül kivált s Pécsy Simon által országos mozgalommá vált vallási csoport) bűnében találtatnak, azoknak koboztassék el minden vagyona s ők maguk várfogságra ítéltessenek. Ha azonban az így bűnösnek talált egyén vagy család áttér a református vallásra, akkor megmenekül. Sámuel apja (szintén Sámuel) így lett református, s gyermekei már reformátusoknak születtek. Ez a Sámuel úgy érvelt, hogy atyja csak a maga személyében

ígérhette meg, hogy reformátussá lesz, így ő áttért az unitárius vallásra. Az országgyűlés azt válaszolta a fejedelemnek, hogy foglalkozzék az ország sok bajával inkább, s ne avatkozzék bele ilyen vallási kérdésekbe. Az országgyűlésnek ez a döntése megerősítette azt a jogot, hogy a főtisztviselőket az országgyűlés nevezi ki, és nem a fejedelem, másrészt pedig precedenst teremtett arra, hogy a kényszerből reformátusokká lett unitáriusok visszatérhessenek választott vallásukhoz. A Szentivániak unitárius mivoltuk védelmében és a hatalmi uralom ellenében harcba szálltak. A katolikusok templomát az 1570-es évektől az unitáriusok bírták, amit 1752. március 30-án nem éppen békés úton visszafoglaltak. Mivel a hatóságok nem intézkedtek az unitáriusok sérelmének orvoslását illetően, április 7-én Sárosy György, Szentiványi Sámuel és Szentiványi Zsigmond vezetésével újból birtokukba vették a szentháromsági templomot, „szelíd modorban”, ahogyan azt Orbán Balázs és kisbaczoni Benkő Károly leírták (ez a szelidség megkérdőjelezhető).

A családfa levezetését Szentiváni Lászlótól indítom, kinek Ózdi Annával kötött házasságából született Zsigmond és Sámuel. A templom- és kriptaeépítő Zsigmond felsősuki Suki Juditot vette nőül, mindkettőjüket a kriptában helyezték nyugalomra. A mára teljesen összeomlott kriptá bejárata fölött elhelyezett mészkő tábla latin nyelvű, magyarra fordított szövege (fordította Páll Antal Sándor főlevéltáros) a következő: „Állítatott 1731 április napjaiban tekintetes nemzeti sepsiszentiványi Szentiváni Zsigmond úr és neje, felsősuki Suki Judit gondoskodásából, kegyes ajánlással a lélek tanúságául az eljövendőknék, kik látni fogják a múlt idő dicsőségét, mely fölöttem, halandó fölött gyorsan elsuhan, mint a nyugvást védő vékony gerenda.”

Sámuel 1782. október 6-án született és Pálfi Zsuzsannát

vette nőül. Ebből a házasságból nyolc gyermek született, amint következnek:

Az 1807. október 26-án született Sámuel Szentábrahámon élt és halt meg. Két gyerekéről csak azt tudtam meg, hogy Jolán Gál Lászlóhoz ment nőül, Gyula Kolozsváron halt meg 1877. június 7-én.

Karolina 1811. május 11-én született. Gálfalvi Lajoshoz ment nőül, Sóváradon van eltemetve. Ennek gyerekei közül Domokos szintén Sóváradon, Zsuzsanna Marosvásárhelyen halt meg. Karolinának volt még egy fia, kinek nevét nem ismerem, ám tudomást szereztem ennek Lajos nevezetű fiáról – Karolina unokájáról –, aki a II. világháború idején harcolt a nyilasok ellen Magyarországon. 1945. április 4-e után az anyaországi legfelsőbb bíróság tagja lett, majd 1946 után a magyarországi unitárius egyház főgondnoka. 1965-ben hunyt el, él azonban fia, dr. Gálfalvy István. Az 1993. március 28-i levelemmel próbáltam felvenni a kapcsolatot Gálfalvy úrral, de levelemre nem kaptam választ.

A következő gyerek Mihály volt, akiről a továbbiakban külön címszó alatt írok.

Flóra volt a negyedik gyermek, 1815. október 19-én született, és Roth Károly földbirtokoshoz ment feleségül. Gyerekeiről nincs tudomásom, 1876. augusztus 26-án hunyt el Nyárádszentlászlón.

Borbála következett 1818. február elsején, aki a szentháromsági Bereczki Zsigmondhoz ment nőül. Több gyerekek közül Lajosról van tudomásom, ugyanis ő szerezte a dallamot nagybátyja, Mihály népdallá emelkedett versére: Bekecs alatt Nyárád tere. Lajos fiát, Lászlót – nem tudható, miért – egy Györffi nevezetű rokon fogadta örökbe, aki sokáig volt Marosvásárhely polgármestere. László korán meghalt és Györffiné magához vette az özvegyet négy gyerekével

együtt, akiket azután Györffi-Bereczki néven neveztek. A négy gyerek közül egy fiú volt (Laci) és három lány (Margit, Olga és Irén). Margit és Laci fiatalon öngyilkosok lettek, Olga férjhez ment Budapestre, egy Magasházy nevű mérnökhöz.

Róza következett hatodikként 1819. október 7-én, akit Szent-Királyi Ferenc vett feleségül, Gagyban éltek és haltak meg. Gyerekeik: Árpád, Ferenc és Vilma, aki a kaáli (székelykáli) Nagy Domokoshoz ment nőül. Az ő gyerekük volt a korábbi főszolgabíró, későbbi földbirtokos, Árpád, akinek Székelykálban volt földbirtoka és udvarháza (amit a II. világháború folyamán a németek felrobbantottak), és aki egyik legbuzgóbb felügyelő gondnoka volt az unitárius egyháznak. Két lányuk közül Móki, alias Magdolna dr. Ferencz József unitárius püspök felesége lett, másik lányuk, Ibolya, Gyalui Pál marosvásárhelyi gyógyszerészhez ment nőül.

Mózes 1822. december 8-án született és a zilahi Sebes Krisztinával kötött házasságából született Sándor, aki Marosvásárhelyen az árvaszéki elnöki tisztséget töltötte be. (Ez a Sándor volt az „amerikai elvtárs” édesapja.) Másik gyerekük volt Jolán, aki nyomtalanul eltűnt.

Sorrendben Ferenc következett, akiről azt tudtam meg, hogy 1824-ben született.

Az „amerikai elvtárs” édesapja, Sándor 1847. október 31-én született és feleségül vette az 1870. december 10-én született Varnhelmi Wiedemann Emiliát (édesanyja Szeless Ágnes, Szeless Károly 1848–49-es országgyűlési képviselő és udvarhelyi ügyvéd lánya, édesapja Heinrich Wiedemann von Varnhelm osztrák főhadnagy). Sándor 1919-ben halt meg Marosvásárhelyen, Emília ugyanott 1942-ben. Házasságukból két gyerek született: Margit (1899-ben), aki férjhez ment szoblahoi Pálmay Sándor udvarhelyi ügyvédhez. Egy fiuk volt, Viktor, nem házasodott meg. A másik gyerek, Sándor

(az amerikai elvtárs), 1902. január 18-án született (Kolcsár Sándor volt marosvásárhelyi unitárius esperes közlése szerint 1982-ben hunyt el Lancasterben – USA). Ez a Sándor az elemi és négy gimnáziumot a marosvásárhelyi református kollégiumban, a négy felső osztályt szintén Marosvásárhelyen, a római katolikus főgimnáziumban végezte, 1920-ban érettségizett. Utána két év alatt megszerezte a Scientiae Theologicae Magister fokozatot a Harvard egyetemen. A kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémián 1924-ben lelkészi oklevelet és 1926-ban teológiai magántanári képesítést nyert. A Doctor Divinitatis fokozatot a Meadville Theological Schooltól kapta 1947-ben. Unitárius lelkész volt Kolozsváron 1927–1934 között, ugyanott teológiai tanár 1934-től 1938-ig. Budapesten lelkészkedett 1939–1944 között, püspöki vikárius egyházi elnöke a Magyarországi Unitárius Egyháznak 1945–47, a Polgári Demokrata Párt elnöke és nemzetgyűlési képviselő 1945–1947 között. A Magyar Vöröskereszt országos elnöke 1945–47 között, az újjáélesztett Magyar Testnevelési Klub elnöke 1945–47 között stb. A háború alatti ellenállási mozgalomban teljesített szolgálatai miatt az új magyar demokratikus kormány a Nemzeti Érdemkereszttel tüntette ki. Az egyesült hatalmak földközi-tengeri övezetének parancsnoka, Field Marechal H.R. Alexander of Gratitude c. elismerő okmányt állított ki a háború alatt tanúsított magatartásáért, a polgári és katonai személyek megmentéséért. A Társadalmi Megbékélés Tanácsa (Budapest) 1946 októberében angliai előadókörútra küldte, onnan nem tért vissza. Az Egyesült Államokban több mint ezer előadást tartott, több unitárius egyháznak volt lelkésze, utoljára Lancaster Massben 23 évig. Közben egyetemeken is tanított. Öt évig a Mass. Institute of Technologyn, amely a világ első műegyeteme. Eközben 24 tanulmánya jelent meg nyomtatásban, az Erdélyi

Irodalmi Társaság és a magyarországi Gárdonyi Géza Társaság tiszteletbeli tagjává választotta. Felesége, Yelinek Olga Yolanda (szül. 1905-ben) két lánnyal gyarapította a családot, Éva (szül. 1927-ben) nem ment férjhez és Elaine (szül. 1929-ben) Carl Vuorihoz (finn-amerikai) ment nőül, hat gyerekük van.

Hogy a népes Szentiváni család hogyan élte mindennapjait, nem tudni, ellenben következtetni lehet az Antal Árpád könyvében leírtakból (Szentiváni Mihály monográfia. Állami Kk. Bukarest). Eszerint a házsártos apa (Sámuel) maradi gondolkodásával biztos kézzel vezette gazdaságát a pusztulás felé és kivagyiságával gyakran került szembe családjának tagjaival. A családfő mint Marosszék dülömestere saját gazdaságával keveset törődött, itthon tartózkodása idején állandó feszültség uralkodott a családban. Ez válthatta ki Mihályból a keserűséget: „Mindenütt rossz, de legrosszabb otthon”. Amikor nagy ritkán hazalátogatott Gálfalvára, egyedül Róza hűgával ápolt bensőséges kapcsolatot.

A SZENTIVÁNI-UDVARHÁZRÓL ÉS -BIRTOKRÓL

Arról már esett szó, hogy az udvarház építését 1501-ben Szentiváni Zsigmond kezdte, de hogy benne is lakott volna, erről feljegyzés nincs. Ennek a belsőségnek a felső szomszédságában volt még egy, minden bizonnyal korábban épített udvarház, amit az Ózdi család bírt. A marosvásárhelyi állami levéltárban található okmányok szerint a falu legelőször említett nemesembere Ózdi Gergely volt, aki részjóságként jutott birtokhoz Báthori Gábor 1609-ben kelt adománylevele által. Feltételezhető, hogy a Szentiváni-földbirtok Lászlónak Ózdi Annával kötött házassága révén gyarapodott és maradt meg, ugyanis az Ózdi család utolsó nemes ági sarja a 82 éves

Gergellyel 1823. december 16-án kihalt. Feltehetően valamelyik olvashatatlanra kopott, besüppedt sírkő tanúsítaná a gálfalvi temetőben, amiből elég sok van az egyébként az Ózdiak által adományozott sírkertben.

Hogy mi lett a Szentiváni-birtokokkal, az alábbiakat tudtam meg.

Sámuelnek fel kellett nevelnie, iskoláztatnia a nyolc gyereket, csakhogy az erdélyi (nem csak) mezőgazdálkodás jövedelme nemigen állta a költségeket, és mivel a megmaradt birtok az udvarházzal együtt Mózesre maradt (1870 – Orbán Balázs), a többieket ki kellett elégíteni a birtokrészből. Ez Mózesre hárult, ami teljes mértékben kimerítette a családi tartalékokat. Mózes tehát átvette a birtokot tőke nélkül és a gondokból nem talált más kiutat, mint az ivást. Fia, Sándor hagyta az utókorra, hogy apja hatalmas dorbézolásokat rendezett az udvarházban, amit ő annyira elítélt, hogy elhagyta



*A nyárádgálfalvi Szentiváni-udvarház –
mára már jelszavas táblák nélkül*

a szülői házat és soha többé nem tért vissza. Mózes halála után az udvarházat és a megmaradt birtokot Sámuel nővére, Zsuzsanna vette át, aki Tholnay Jánoshoz ment nőül. Zsuzsanna halála után fia, Tholnay Gábor, a híres 1848–49-es őrnagy tulajdonába került, majd ezen az ágon lett a Tolnai Regináldé. A község korábbi elöljárósága az irattárnak azt a részét, amit a hátulso udvaron nem égetett el, az épület padlására menekítette, és „konzerválását” a galambokra bízta. Itt kutakodva találtam rá – arasznyi galambszar alatt – az eredeti adásvételi szerződésre, aminek alapján a község Kiss Géza jegyző és Ács Sámuel községi bíró képviseletében megvásárolta 45.000 lejért folyfalvi Tolnai Regináldtól a hajdani sepsiszentiványi Szentiváni udvarházat 1104+800 négyszögöl területtel, ami gyakorlatilag a Csíki Gábor belsőségétől az ún. Gál-patakig tartott, és ami 1922. július harmadikán került a vásárló fél tulajdonába. Később a községtől vásárolták meg belsőségeiket: Marton Erzsébet édesapja, vejével, Csíki Gáborral 1934-ben építette a ma is meglévő lakást, a 65. szám alatt. Nagy Árpád csíkfalvi nagyapja fiának, Dénesnek, kinek halála után ma is fia és unokája, id. és ifj. Nagy Árpád lakik. (Ezen a belsőségen volt az a bizonyos Ózdi-udvarház, amit Nagy Árpád bontott le és építette be anyagát új lakóházába. A bontás alkalmával sem téglán, sem gerendán nem találtak semmilyen feliratot vagy jelzést a tulajdonosról, illetve építetőről. Ugyanígy vásárolta meg a Keresztesi és Kovács család a Tolnai Regináld belsősége alatt és felett lévő üres háztelkeket – 59. és 60. házszám.)

A régi Szentiváni-birtok Nyárádgálfalván magába foglalta a falu határának a Nyárádtól balra elterülő földjeit a kisadorjáni és szentháromsági határokig. Márkodi Mihály az öregebbektől hallottak alapján elmondta, hogy a Nyárádon át az első hidat az Ózdiak építették (a mai nagy betonhíd

elődje), és az átkelőknek hídpénzt kellett fizetniük, ami egyes, kettős fogatra és gyalogosokra külön-külön volt megállapítva. Akik nem tudtak fizetni, azok kaszanapszámmal váltották meg a pénzdíjat, mégpedig a Csere alatti kaszálón, vagy gabona-, szénabehordáskor fogatokkal.

A Szentiváni-vagyonnal kapcsolatosan érdemesnek tartom lejegyezni a marosszéki székülések jegyzőkönyveiből az 1712. február 8-i jegyzőkönyv tartalmát, ahol felsorolták azokat a terheléseket, amelyekkel a szék az Erdélyben állomásozó osztrák hadsereg fenntartásához volt köteles hozzájárulni. Ugyancsak ebben a nyilvántartásban található feljegyzés arról, hogy az 1712-ben Nyárádgálfalván tartott viceszéki ülésen határozatban tiltakoztak a Habsburgok által kirótt 10.356 forint, 1300 köböl búza, 1075 köböl zab és 505 szekérfogat be-, illetve kiszolgáltatása ellen. Mivel a község anyagilag teljesen tönkrement, Szentiváni Sámuel sietett a megsegítésére „arany- és ezüstmarháival”, bizonyos határrészek elzálogosítása ellenében. Később a visszaszolgáltatás mindkét részről megtörtént, és lehetséges, hogy ezek az arany-, ezüstműk is Mózes kezén olvadtak el, mert a birtok nagy részét Botos György vette meg. A megmaradt részt különböző intézők kezelték.

A község által megvásárolt udvarház pincéjének falába két írott téglá van beépítve (ma is látható): Sz.Ivani A° 1_00 és Ozdi Anna feliratokkal. A tégláról lepattogzott szám eredetileg csak nyolcas lehetett, mert ez esik egybe Szentiváni László – Ózdi Anna házasságával.

Már említettem, hogy a Szentiváni család tagjai különböző megnyilvánulásaikkal mindig is az ellenzéket képviselték, ám kivétel itt is adódott. A Sepsiszentiványon maradt Szentiváni ágbéli József a hatalom oldalán állott, felvitték Bécsbe, ahol a nemesi testőrgárda kapitánya lett, és így nőül vehette a legkívánatosabb erdélyi lányt, Apór Borbála bárónőt. A



A sepsiszentiványi Szentiváni család II. Zsigmond által 1731-ben építtetett kriptája elolhnézetből a nyárádgálfalvi temetőben. Mára már összeomlott.

Szentivániak nem örvendtek az Apor rokonságnak, mert ezek az Aporok nem az ősrégi nemzetségből valók voltak, hanem bárói rangjukat a Habsburgoktól kapták, és mert szégyellték, hogy József elhagyta unitárius vallását és katolizált.

A Szentiváni József – báró Apor Borbála házasságából két gyerek született: Mária, aki Eresztevényi Elekhez ment nőül és József, aki Felső-Fehér megye alispánja és királyi hivatalnok volt. Feleségül vette Könczey Máriát. Hat gyerekük volt: Károly, Sándor, Lőrinc, Albert, akik korán meghaltak, valamint Karolina, akit Hamary János vett feleségül és Ignác, aki nőül vette Zathureczky Máriát.

Tekintve, hogy sem Pálmay József, sem Nagy Iván könyveiben a nemzedékrendi táblázatokban, sem az általam Szentiváni Lászlótól levezetett családfa-táblázatban más Szentiváni József nem található, csak József és Borbála József

nevezetű fia, az nem lehet más, mint a gálfalvi Gyümölcsös határrészen eltemetett hadnagy. Sírkőfelirata a következő:

*„Itt nyugszik Szentiványi József
szül. 1827 – mgh. 1870. Résztvett
az 1848–49-i forradalomban mint
Hadnagy”*

Sem emberi emékezet, sem levéltári anyag nem segített annak kiderítésében, hogy ezt a Szentiványi Józsefet milyen körülmények között temették el Nyárádgálfalván, amikor ez a Szentiványi ág Sepsiszentiványon élt és József Felső-Fehér megyében dolgozott.

AZ IKLÓD-SZENTIVÁNYI CSALÁDRÓL

A másik Szentiványi család, amely bizonyos ideig Nyárádgálfalván élt, a Doboka vármegyei Iklód pusztáról írta előnevét.

Az Iklód-Szentiványi család életéről, falunkba való érkezésükről semminemű írást találni nem lehet, azon a feljegyzésen kívül, ami a református templom építésében szerzett elévülhetetlen érdemükre vonatkozik.

Az „amerikai elvtárs” levele szerint ez az ág az 1800-as évek második felében került Nyárádgálfalvára. Az is nagyon kevés, amit az emberi emlékezet megőrzött az Iklód ágról és amiket – több és jobb hiányában – közlök, az alábbiak szerint.

A modernebb vonalú Iklód-Szentiványi udvarház a Fő út 174. szám alatt található. Hogy mikor és ki építette, senki nem tudja. Fekete Rózsika néni, visszaemlékezve szülei beszélgetéseire (apja, Nagy Dénes szül. 1894. május 15-én, édesanyja, Kiss Anna szül. 1903. március 3-án), elmondta, hogy az udvarház építése több szakaszban történt. Egyik későbbi Szentiványi szerint az épület alsó fele – ahol Rózsika néni jelenleg is lakik – több száz évvel ezelőtt épült. Ezt erősítette meg Márkodi Mihály is, azzal a kiegészítéssel, hogy az ő gyermekkorában – tehát az 1800-as

évek végén – folyt az udvarház bővítése. Az alsó felét Fekete Albert vásárolta meg 1924-ben, és 1925-ben költözött át ide Nyomátról. (A vásárló Fekete Albertnek a fia – szintén Albert, azaz Berci bácsi – 1917. november 11-én született és 1949. november 12-én feleségül vette az 1925. augusztus 17-én született Nagy Rozáliát. Berci bácsi hosszas betegség után 2002. január 16-án elhunyt, a lakásban Rózsika lakik.) Az udvarház felső részét Csíki jegyző vásárolta meg, majd tőle a gálfalvi termelészövetkezet székháznak. A tsz felbomlása után ezt a részt Virág Lajos magánvállalkozó vette meg és lakja a mai napig is, négytagú családjával.

Az Iklód-Szentiványi család úgy jutott birtokhoz a gálfalvi határban, hogy az Ózdi-Szentiváni földek java részét a székelytompai Botos György vásárolta meg, akinek Katalin nevezetű lánya feleségül ment az 1839-ben született Szentiványi Kálmánhoz, aki országgyűlési képviselőként Maros-Torda vármegye alispánja is volt egyben. Ebből a házasságból egyetlen gyermek született, Gábor, aki nőül vette Zolyomi Wagner Hortensét. A református templom bordópiros úrasztali terítőjének körirata: „Wagner Hortense Szentiványi Gáborné 1903. november 22 – hímezve”. A Gábor–Hortense családban négy gyermek született:

Ella Nyárádgálfalván született 1891. július 6-án. Első férje katonatiszt volt, aki az első világháborúból nem tért vissza. Egy lányuk született, róla nem tudtam meg semmit. Második férje a Jedden, 1891. november 19-én született Mikó Mihály (a nyárádszentlászlói Mikó László testvére), akivel 1918. október 30-án kötött házasságot Nyárádgálfalván. Két lányuk született. Az udvarházat Szentiványi Ella adta el Fekete Albertnek és Csíki jegyzőnek.

Marianne, szül. 1892. december 11-én, elhunyt 1909. május 21-én.

Ádám, szül. 1897-ben. Az első világháború utáni években itt-hon gazdálkodott – kacagásmódrá, ahogy Márkodi bácsi emlékezett, majd a kisajátítást megúszó földeket eladta Keresztesi Albertnek, Fekete Albertnek (Berci bácsi édesapja). A malmot Demián Dénes vette meg.

Domokos, szül. 1898-ban. A Magyar Királyi Külügyminisztérium kulturális osztályán a külfölddel fennálló kulturális, tudományos, művészeti, irodalmi ügyekkel foglalkozott – Magyarország ismertetése külföldön. Ádám is és Domokos is Budapesten haltak meg, állítólag Domokost kivégezték. Még nem tudtam a Domokos állítólagos kivégzéséről, amikor felkeresett Ágnes asszony, a Domokos felesége. Jött megtekinteni a református templomot és hallotta, hogy érdeklődöm a Szentiváni családok felől. Mivel nagyon sietett, csak az 1380-as okmány illetőségről vitatkoztunk, ugyanis ő az Iklód-Szentiványiakról szólónak tartja, én pedig a sepsiszentiványi családra vonatkoztatom. Azt ígérem, megírom, amit tudok. Ígéretemnek megfelelően meg is írtam 1990. március 12-én, de választ nem kaptam.

Sírkőfelirat:

IKLÓD SZENTIVÁNYI
ÉS GÁLFALVI
SZENT-IVÁNYI KÁLMÁNNÉ
SZÜL. TOMPAI
BOTHOS KATALIN
1842. aug. –1904. okt. 2.

SZENT-IVÁNYI
MARIANNE
1892. dec. 11. – 1909. máj. 21.

SZENT-IVÁNYI
GÁBOR
1865. máj. 2. – 1910. júl. 29.
BÉKE PORAIKRA!

Ez a síremlék 1968-ban még betonpillérekbe öntött vascsövekkel volt körülvéve, mára eltűnt. A háttérben a sepsi Szentivániak kriptabejáratának maradványa. A '70-es évek elején a falu tűzoltóinak segítségével a bejáratot – ajtó hiányában – befalaztuk. Pár napon belül a falat kibontották, a téglát ellopták.

A fedőlapon:

– A Szentiváni Mihály leventeotthon név alatt 1945 őszén használatba adott unitárius népiskola – ma művelődési otthon.

– Az 1990. november 24-én leleplezett Szentiváni Mihály-mellszobor a hasonló nevű iskola előterében.

– A nagyadorjáni mesterséges tó a romániai fenntartható vidékfejlesztési program keretében a Nyárad Kistérségi Társulás gondozásában létesült. A marosvásárhelyi Fókusz Öko Központ kutatásai szerint ebben a térségben több védett vadvirág található, mint pl. a leánykőkörcsin, réti kardvirág, sziberiai nőszirm, csillagos nárcisz, tavaszi tözike és agárkosbor. Intézkedések történtek ezeknek a védelmére a gazdákkal folytatott megbeszéléseken.

– A nyáradgálfalvi temetőkerthben a Szentiváni-kripta bejárata fölé beépített emlékkő latin nyelvű feliratának magyar fordítása. A fehér mészkő tábla véseteiből kitűnik a Sukiak címere – a fára mászó farkas. A másik címer egy kardot tartó kart ábrázol, ami azért tűnik furcsának, mert a sepsiszentiványi Szentiváni család címerében egy farkas található báránnyal a szájában, ahogyan azt dr. Pálmay József Háromszék vármegye nemes családjai c. könyvében leírja. Pataki János Vidor cisztercita szerzetes és családkutató szerint a gálfalviak megerősítették ősi nemességüket és címerüket III. Ferdinánd királlyal. (Vajon milyen címert?)



*Az Iklód-Szentiványiak udvarháza Gálfalván,
a 174. szám alatt*



Az Iklód-Szentiványiak síremléke a gálfalvi köztemetőben

AZ IKLÓD-SZENTIVÁNYIAK CSALÁDFÁJA

Gergely fia, Szent-Iványi Miklós 1333

Márton 1345 dévai várnagy

Simon 1375	Tamás	Demeter
Miklós	János	István
András	Margit	János
György	Benedek 1442	Péter 1442
Salaliel 1469		Máté 1456
		Verona
		Anasztasia 1497
		(Fiatfalvi Pál) (Bod Benedek)

II. György 1478

özv. Potentiana 1489

Imre 1499 János Borbála (Botházi György)

I. Ferenc 1550

Kálmán András Gáspár Boldizsár
Szolnok-Doboka
megye alispánja

János György

II. Ferenc Miklós Gergely Borbála
(Keresztesi Mária) (Técsi Nagy György)

III. Ferenc 1692 Márton Anna

(Szalacsi Sára)

III. György 1731 Sofia

(Gyulai Róza)

II. András 1770

(Nagy Ágnes)

Mihály 1800, aki Deés város fő- András József
jegyzője (Ákosfalvi Szilágyi Zsuzsánna)

Zsuzsánna Pál IV. Ferenc (Nagyvárad) Ágnes
(Kráner János) Gászner Anna 1845 (Márton János)

Kálmán Ilona Blanka

(Tompai Bothos Katalin) (Kráner József)

Gábor (Zolyomi Wagner Hortense) Viktor József Hedvig

Ella Marianne Ádám Domokos

(? Ágnes)

VIII. SZENTIVÁNI MIHÁLY

Nyárádgálfalva legmagasabb pontjáról, az Irma-tetőről megpillantható a Nyárád felső folyásának völgye csaknem teljes egészében, ahol apró falvak sokasága húzódik meg, és dárdaszerű tornyaik a dolgos lakosság békés, istenfélő életét őrzik. Az idők végtelenébe nyúló nemzedékváltás, a szorgos hétköznapi gondja-öröme, emléke és reménye tölti ki e völgyet. A gyümölcsfák sokaságának lombjai között meghúzódó piros fedeles házak asztalkái hol örömmel, hol bánattal terítve, de mindenkor szívélyesen várták fiaikat. Azok pedig jöttek; kifagatni a sírköveket, meghallgatni az itthon maradt öregeket a székelység monda jellegű vagy igaz történéseiről, és távoztak, feltöltődve hitben, reményben megerősödve, büszke, gőgös daccal. A szőke Nyárád változatlanul tovább csobogja évszázadokra visszanyúló zenéjét. A partján sűrű-



Szentiványi Mihályról Simó Ferenc kolozsvári metsző és arcképfestő készítette a felvételt. A kép Gálfalvára, Mihály Mózes nevű öccséhez került, majd ennek fia, Sándor őrizte meg és adta át közzétételre, az unitárius naptárban 1932-ben jelent meg. A további közlők ebből a naptárból vették át a képet. Mint egyetlen és hiteles arckép szolgált alapjául Gyarmathy János és Kiss Levente szobrászművészeknek a mellszobor elkészítéséhez.

södő fűzfák barkái minden tavasszal változatlanul bepúderezik arcát, és ő egykedvű méltósággal leviszi azt a partján megtelepedett emberek szebb reményű üzenetével együtt.

Szinte hihetetlen, hogy ebben az idillikus hangulatban egymásnak feszülő indulatok szülessenek és a különböző felfogású személyek pengeváltása bensőségesnek hitt családi kapcsolatok visszafordíthatatlan megromlásához vezessenek.

Nyárádգálfalva szülötte, Szentiváni Mihály kevés jót és szép emléket vihetett magával, szülőházának minden zuga telítve volt apjának maradi gondolkodásmóddal társult kevélységével, ellehetetlenítve bárki más véleményének érvényesülését.

A család harmadik gyerekeként Mihály 1813. május 30-án született. Hatéves korában került a székelykeresztúri gimnáziumba, a húszas évek derekán a kolozsvári unitárius kollégiumba, majd 1831-től ugyanott jogi tanulmányokat folytat. Erre az időszakra jellemzők a megnövekedett feudális terhek, az osztrák önkényuralom, az alkotmányos jogok lábbal tiprása, és ezzel szemben természetesen az elnyomottak ellenszegülése, amelynek csaknem mindenkori vezetői a diákság soraiból kerültek ki. A fiatal Szentiváni ebben a puskaporos levegőjű, ellentmondásokkal tele környezetben tölti diákéveit, alakítja nézeteit, formálódik egyénisége. További ténykedése irányvonalának meghatározásához nagymértékben hozzájárult a szülői házban tapasztalt életvitellel szembeni ellenszenv. Már diákéveinek kezdetén a tanulóifjúság művelődési és politikai mozgalmainak vezetője lett. Az 1830–31-es tanévben Közép utcai szállásán minden csütörtökön összejöveteleket tartottak, ahol lapokból, folyóiratokból olvastak fel, megvitatták egymás írásait. Megszervezték a diákok önképzőkörét, az olvasótársaságot, kéziratok gyűjteményeket állítottak össze írásaikból, mint a Barátság lánc, az Emlény és a Bírálattár. Kriza János megítélése szerint is a legélesebb bíráló, de egyben magas esztétikai érzékről tanúságot tevő maga Szentiváni. Később a Remény c. zsebkönyv szerkesztője lesz. Kiadványát sikerült az erdélyi haladó ifjúság orgánumává fejlesztenie. Köteteit szétkapkodják, harmadik kötetére már több mint 600 előfizető jelentkezett. Mindent egybevetve, 1830-tól kisebb-nagyobb megszakításokkal 12 esztendeig a kolozsvári fia-

talság és mozgalmának vezetője, a feudális béklyóktól szabadulni vágyók vezéregyénisége volt. Az 1834. február 11-i diákmegmozdulást csak szuronyrohammal tudták feloszlatni.

Szentiváni költészetét értékelve Gyulai Pál a következőket írta: „Mindenik dalain a népköltészet fuvallata, a székely bércek levegője érzett, s leginkább ezzel vonták magokra a figyelmet”.

Említésre méltók novellái is. Összesen hetet írt, amiből Kemény Zsigmond és Kriza János jóvoltából öt jelent meg, halálát követően, Kolozsváron.

Publicisztikai tevékenysége a Vasárnapi Újságnál kezdődött, majd az Erdélyi Híradó és melléklapja, a Nemzeti Társalkodó szerkesztőségi tagja lett. Az Erdélyi Híradót három ellenzéki politikus szerkesztette: Kemény Zsigmond, Kovács Lajos és Szentiváni Mihály. Egyik cikkében a szabadságról így vallott: „Én függetlenségem árán magát a boldogságot sem óhajtom, mint nem óhajtja az erdők lantosa a kalickát kényelmes életért, cukorért s angyali kezek ápolásáért is. A szabadságban szenvedett sanyar édes, de a rabság kéje keserű.” Így nyilatkozott az előfutár, a reformkor erdélyi Petőfije, ahogyan jellemezte „A magyar irodalom története 1772–1849-ig”. Irodalmi tevékenységének legnagyobb értéke költészete, annak ellenére, hogy Szabó Anna kiadványában mindössze 24 verse szerepel.

Ő indította el írói pályáján Jakab Eleket, Kővári Lászlót, Dózsa Dánielt, Medgyes Lajost és másokat.

Tanulmányainak befejezése után pár hónapig a marosvásárhelyi táblabíróságon végzett joggyakorlatot, de az 1834 májusában kezdődő országgyűlés idején már Kolozsváron találni, és a haladó ifjúság mozgalmának vezetőjeként szervezi és vezeti a politikai vitákat. Ő készíti el az erdélyi ifjúság válaszát a pozsonyi Társalkodási Egyesület felhívására, és Kossuth példájára kéziratot országgyűlési tudósításokat szerkeszt. 1834. december 6-án az unitárius kollégium olvasótársasága fáklyás felvonulással köszönti Wesselényi Miklóst, Szentiváni Mihály és Kriza János vezetésével. Mindezeknek az lett a következménye, hogy a hatóságok feketelistára tették és figyeltették minden lépését. Az országgyűlés feloszlata után, hogy ne kelljen a szülői házban tartózkodnia, tanári állást keresett.

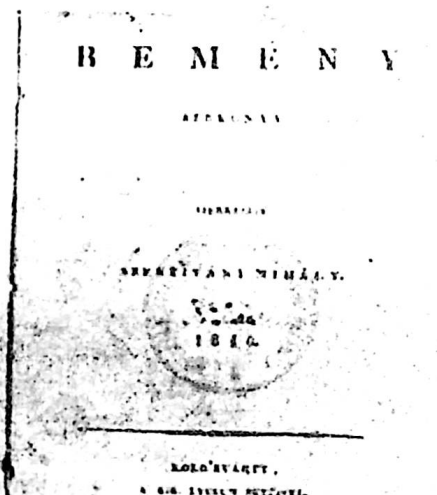
Az unitárius kollégium főtanácsa 1837. február 5-én tanárrá választotta, ám a katedra elfoglalásához egyéves külföldi tanulmányút volt szükséges. Az osztrák hatóságok nem adtak útlevelet Szentiváninak, aki emiatt felmondta tanári állását. Visszautasította korábbi kinevezését Marosszék Táblabíróságánál tiszteletbeli főjegyzői megbízatását illetően. Ezután, 1837–38-ban egy oldaltarisznyával és vadászpuskával a vállán gyalogosan bejárja Erdély csaknem minden települését. Gyergyó és Csik vidékén tett vándorlásairól Közlemények Erdélyről címmel tett közzé útleírást. A kortárs Jakab Elek feltételezte, hogy valahol lennie kellett egy terjedelmesebb kéziratnak az erdélyi körútjáról, amit azonban igen sokan hiába kerestünk. Annál nagyobb volt a meglepetésem, amikor a gálfalvi iskola volt magyar nyelv és irodalomtanárnője, Náznán Ildikó az asztalra tette Szentiváni Mihály elveszettnek hitt, könyv alakban megjelentetett kéziratát, amelyet a budapesti Európa Könyvkiadó 1986-ban adott ki Gyaloglat Erdélyben címmel. Sajtó alá rendezte, az előszót és a jegyzeteket írta Hubert Ildikó – az eredeti kézirattal egybevetette Király László.

Sajnos, a méltatlanul elfelejtett Szentiváni Mihály költő életéről és munkásságáról igen későn és csak egyedül Antal Árpád törölte le a feledés porát igen szakszerűen és tárgyilagosan megírt monográfiájában (Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest 1958).

Kudarcba fulladt a tanári állás elfoglalása, s ehhez társult szerelmi életének sikertelensége is. Lángra lobbant Rédiger Eszter kettősmezei földbirtokoslány iránt, ám hiába volt a kölcsönös vonzalom, a szerelem nem érett házassággá. Erre kétféle magyarázat is létezett. Egyik arra utal, hogy az elhidegülés oka állásainak felmondása volt. A kortársak (Gyöngyösi István, Jakab Elek) a szakítás okát Szentiváni gyógyíthatatlan betegségével hozzák összefüggésbe, és nem szegénysége, politikai üldözöttsége játszott közre. Erről maga Szentiváni így vélekedett: „Álom volt, édes ifjú barátom, kecsgető, édes, kábító álom. Eltűnt, fölbredtem bűvöletéből. A szép lány másé lesz. Mi vagyok én – tevé utána keserű gúnnyal: politikai üldözött, egy kezdő író s pár száz forint fizetésű megyei aljegyző. Ki ad nekem gazdag lányt feleségül? Felejteni, minél hamarabb felejteni – abban gyakorlom most magam.”

Márkodi Mihály elmondta, hogy gyermekkorában beszéltek a költő egy itthoni szerelméről is – egy bizonyos Kovács Rebi jobbagylányról –, aminek történetét senki nem bírta az irattárak lapjaira. Kelemen Lajos tudni vélte, hogy ez a szép jobbagylány volt az oka Szentiváni és a családja közti meghasonlásnak. Ez a viszony tragédiába fulladt, ugyanis a jobbagylány áldott állapotba került és egy hajnalon holtan találták a Csorgó – közismertebben a Bolt-pataka – végében, a sikátor és a Nyárád találkozásánál vízbe fúlt. Ezt a sikátort ma is Kovács Rebi-köznek nevezi a falu, valószínűleg sokan nem tudják az okát.

A kettős szerelmi kudarc és elhatalmasodó májbetegsége többnek bizonyult, mint amennyit elviselhetett és 1842. december 10-én az egyik székely vértanú (Gálfi Mihály) karjaiban elhunyt. Az ifjúság hatalmas tömege kísérte a kolozsvári Házsongárdi temetőbe, ahol magas rangú egyházi és polgári méltóságok jelenlétében Kriza



A Remény első kötete 1838 decemberében jelent meg és a kolozsvári unitárius kollégium olvasótársasága adta ki. Szentiváni hamarosan átveszi a könyv szerkesztését, amelyben leginkább a kollégiumbeli fiatal tollforgatók írásai látnak napvilágot. Három ilyen kötet jelent meg, a negyedik a cenzúra miatt zátonyra futott

János (a későbbi unitárius püspök) búcsúztatta. Kővári meleg hangú megemlékező cikkében így ír róla: „Szentivánit, a költőt, korai halála úgy sújtá le, mint az erdők dalnokát az érzéketlen vadász, énekének legmagasabb reptében.” Nyughelye Brassai Sámuel és Bölöni Farkas Domokos síremlékeinek szomszédságában található. Hogy mit veszített az erdélyi irodalom a 29 éves Szentiváni elhunytával, felmérni nem tudjuk, mint ahogyan arról sincs tudomásunk, hogy bárki is annyira megvetette volna a feudális felfogású arisztokráciát, mint ő, és aki nyárádgálfalvi hazalátogatásai alkalmával több időt töltött az apja birtokán dolgozó jobbágyok között, mint a szülei házában.

Szentiváni életét és munkásságát különbözőképpen ítélik meg a gálfalviak is, azonban azzal, hogy költőnket Bolyai Farkassal, Bolyai Jánossal, Kővári Lászlóval és Jakab Elekkel, Erdély haladó szellemű nagy tudósaival egyenrangúként sorolják, mindent elmondtam. (Erdély története, I. köt. 330. RNK Akadémiája – 1964.)

Szentiváni Mihály

Nyárádmelléki dal

*Bekecs alatt Nyárád tere,
Ott egy kunyhó zsúppal fedve,
De belseje aranybánya,
Arany benne egy szép lányka.*

*Marosszéki piros-párizs,
Olyan piros a rózsám is.
Szép az alma az ágtetőn,
Még százszor szebb a szeretőm.*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Zápor hullott a havason,
Foly a Nyárád zavaroson,
Éltem is megzavarodott,
Mert a babám könnyet hullat.

De ne hulljon szemed könnye,
Kiderül még a nap fénye,
Megtisztul a szőke Nyárád,
Jobb idő fog virradni rád.

Zsellér vagy te, én meg székel,
De egünkre egy nap jó fel,
Egy eső hull a földünkre,
Minek lennék hát különb mint te?

Zselléri a születésed,
De királyi a növéseid,
Lakod bár nem cifra terem,
Az arany is por közt terem.

Édesanyám, ne neheztelj,
Nekem ő, vagy senki sem kell,
S ha tiltod választásomat,
Ásd meg, anyám, a síromat!

(Dallamát Bereczki Lajos,
a költő Borbála hűgának fia szerezte)

ANTAL ÁRPÁD SZENTIVÁNI MIHÁLY MONOGRÁFIÁJÁRÓL

Miután áttanulmányoztam a monográfiát, egybevettem az itthon látottakkal-hallottakkal, 1975. december 28-án levelet írtam a tanár úrnak, feltéve néhány kérdést. A tanár úr 1976. január 6-án keltezett válaszában többek között ezeket írta: Jó húsz évvel ezelőtt járt Gálfalván és csak egy-két óra állt rendelkezésére, hogy szétnézzen a szülőhely körül. Itt a lelkésszel és néhány emberrel állt szóba – kevés információt kapott. Csoda, hogy sem Antal úr, sem Orbán Balázs nem tekintette meg a Szentiváni-kriptát. A tanár úr szerint a legfontosabb az, hogy a falubeliek tudjanak a költőről, ismerjék dalait. Írta még, hogy a monográfiai kísérleteket lezárni nem szabad, a további kutatás indokolt, mert mindig újabb adatok kerülnek felszínre.

Falunkban az 1990. február elsején megalakult RMDSZ-szervezet első vezetősége (elnök Varga György, alelnökök Szarka János, Tóth József, titkár Sebe Ákos, tagok Domó Péter, Csécs Albert, ifj. Nagy Árpád, ifj. Csíki Ernő és Bustya Albert) elhatározta, Gálfalva nagy szülőöttjének életéről, munkásságáról ismertetőket tart, esetleg, ha lehetőség kínálkozik, mellszobrot állíttatnak az emlékezet életben tartásáért. Ennek megfelelően 1990. május 27-én nagyszabású Szentiváni Mihály-emlékünnepeket szerveztünk – nem remélt sikerrel és részvétellel.

Felléptek Illyés Kinga és Kilyén Ilka színművészek.

RMDSZ Nyárádgálfalva

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség nyárádgálfalvi szervezete meghívja a helyi művelődési otthonba az 1990. május 27-én, délelőtt 10 órai kezdettel tartandó Szentiváni Mihály-emlékünnepekre.

Ebből az alkalomból elfogadunk adományokat egy Szentiváni Mihály-mellszobor elkészítése javára.

VEZETŐSÉG

A meghívó szövege

A SZENTIVÁNI MIHÁLY-MELLSZOBORRÓL

A mellszobor elkészítésének indítványozása megtörtént és a csíráképes mag termékeny talajra talált. Természetesen nagyon szerteágazó és többrendbéli tárgyalás kezdődött a kivitelezést, valamint az anyagiakat illetően. Názán Ildikó tanárnő kapcsolatba lépett ifj. Gyarmathy János képzőművész-szel, aki vállalta, hogy Kiss Leventével jelképes összegért elkészítik a mellszobrot. Sipos Imre jegyző vállalta a polgármesteri hivatal részéről a talapzat elkészíttetését. A Jobbágyfalván, 1990. május 6-án tartott kórustalálkozón Fazakas Tünde tanárnő felvetette a Szentiváni-mellszobor elkészítésének gondolatát, mire a részt vevő kórustagok ott helyben megkezdték az adakozást, rövid negyedóra alatt a háromszéki Gelence, a Maros megyei Somosd, Ákosfalva, Cserefal-



Nyárádgálfalvi fiatalok díszőrsége a szobornál 1990. november 24-én. Balról jobbra: Szarka Levente, Ács Sándor, Szász Csaba és Bustya Levente

va és a Marosvásárhelyi 9-es Számú Általános Iskola kórustagjai összeadtak több mint 9000 lejt. A következő kórustalálkozót Nyárádszereda látta vendégül 1991. május 5-én, ahol megköszöntem a kórustagok tavalyi adományát, és büszkén közölhettem, hogy a Szentiváni Mihály-mellszobrot 1990. november 24-én a gálfalvi iskola előtermében dr. Kovács Lajos unitárius püspök leleplezte.

Felemelő érzés volt, hogy a közelebbi és távolabbi falvak több mint 200 kórustagja a nyárádszeredai művelődési otthon és a Bocskai István-mellszobor közötti térségen egy emberként énekelték Szentiváni Mihály népdallá minősült Bekecs alatt Nyárád tere kezdetű versét. Miután a gálfalvi lakosság között szórólapok kiosztására is sor került és a szoborállítás kellőképpen népszerűvé vált, a településen a felkért felelősök megkezdték a gyűjtést a szobor költségeinek előteremtésére. A gyűjtés eredményét és a különböző forrásokból begyűlt összegek jegyzékét, a pénzkezelők kérésére (Náznán Ildikó és Fazakas Tünde tanárnők) ezúton is közzéteszem, az általában szokásos mindenfajta kételkedés eloszlátása végett, és hogy bárki ellenőrizhesse hozzájárulásának nyilvántartásba vételét.

A tulajdonképpeni szoboravatási ünnepséget és a „kínálmányok” előteremtését felvállaló tanügyi káderek és RMDSZ-szervezet utolsó előkészítő megbeszélését 1990. október 11-én a művelődési otthon klubhelyiségében tartotta. Az összes munkálatok megszervezésére, az avatási ünnepség programjának összeállítására, a vendégek fogadásának biztosítására, a tisztaság és díszítés felügyeletére az alábbi bizottság alakult: Fazakas Tünde elnök, Sipos Imre, Török Elek helyettesek, ifj. Nagy Árpád, Nagy Zsigmond, Sebe Ákos, Szabó András református lelkész, Bustya Albert, Iszlai Sára, Dézsy Erzsébet és a kasszánál Tóth József tanító.

A mellszobornak az iskola előterében való elhelyezésére Nánán Ildikó részéről tett javaslatot a bizottság jóváhagyta.

Hasonlóképpen véglegesítést nyert a Szentiváni Mihály szülőháza feliratú márványtáblának a polgármesteri hivatal épületén való elhelyezése is, ugyancsak november 24-én. A táblát elkészíttette és ajándékozta a Szentiváni-alapnak Mihálydeákpál Gábor volt gálfalvi agrármérnök.

A szobrot a művészek kihozták a marosvásárhelyi műtremből, november 23-án ráhelyezték a talapzatra és fehér lepel került rá. Minden készen állt a november 23-i ünnepség lebonyolítására.

A SZOBORAVATÓ ÜNNEPSÉG PROGRAMJA:

1. – Ökumenikus istentisztelet az unitárius templomban – 10 óra;

- Előima – Fekete József nyárádszeredai plébános;
- Ima – Török Elek helybéli unitárius lelkész;
- Egyházi beszéd – dr. Kovács Lajos unitárius püspök;
- Szabó András székelytompai református lelkipásztor üdvözlője;

- Kolcsár Sándor unitárius esperes üdvözlő beszéde;
- Illyés Kinga színművésznő dala, orgonán kíséri Hencz József.

2. – Dr. Kovács Lajos püspök leleplezi a mellszobrot az iskola előtt – 12 óra;

- Antal Árpád irodalomtörténész beszéde a költőről;

3. – Fekete Károly, a falu szülötte – nagyváradi színművész – szavalata;

4. Nyárád menti dalokat énekelnek a gálfalvi iskolások – 14 óra;

- Az emléktábla leleplezése a Szentiváni-szülőháznál.

5. – Fekete Károly színművész szavalata;

6. – Ünnepi műsor a helyi művelődési otthonban – 15 óra;
- Sebe Ákos szoborméltató előadása;
 - Ádám Sándor szoborméltató előadása;
 - Izsák József Szentiváni-méltatása;
 - A helyi iskolások ünnepi műsora;
 - Székely est: Fábíán Enikő, Halassi Erzsébet, Fekete Károly és Boros Lajos nagyváradi színművészek előadása;
 - Kozsik József színművész szavalata;
 - Kilyén Ilka színművésznő énekszámai;
 - Bordi Aranka Nyárád menti népdalokat ad elő.

A fenti program zavartalanul megvalósult, kivéve Fekete Károly és a nagyváradi színművészek előadásait, melyek elmaradtak.

Betegség miatt nem lehetett jelen Antal Árpád kolozsvári egyetemi tanár, aki táviratban üdvözetét küldte, és 500 lejt a szobor költségeire.

Ádám Sándor köszöntő beszéde a szobornál hangzott el.

Az ünnepséget követően a meghívottak és a gálfalviak, akik hozzájárultak a „kínálmányhoz”, helyet foglaltak a megterített asztaloknál, elfogyasztva a kitűnően sikerült töltött káposztát, majd táncmulatság következett.



A Vasárnapi Újság szerkesztője
Szentiváni Mihály a kápolnában



Szentiváni Mihály sírja a kápolnában

Szentiváni Mihály utolsó földi megemlékezése Kolozsvárról

IX. ADOMÁNYOK JEGYZÉKE

A SZENTIVÁNI MIHÁLY-MELLSZOBOR JAVÁRA 1990. MÁJUS 6.
ÉS NOVEMBER 24. KÖZÖTT

A Jobbágyfalván, 1990. május 6-án adományozó kórustagok hozzájárulása:	
- A háromszéki Gelence község kórustagjainak adománya	850 lej;
- A somosdi kórustagok adománya	346 lej;
- Az ákosfalvi református egyházközség kórustagjaitól	750 lej;
- A Marosvásárhelyi 9-es Számú Általános Iskola kórustagjainak adománya	600 lej;
- A cserefalvi kórustagok adománya	625 lej;
- A backamadarasi RMDSZ küldeménye	1.500 lej;
- Klósz Ilona tanárnő adománya	100 lej;
- Dr. Vitályos András helyi orvos adománya	100+125=225 lej;
- A Maros megyei RMDSZ adománya	5.000 lej;
- A gálfalvi RMDSZ adománya	3.000 lej;
- Barla Júlia nagyernyei tanárnőtől	100 lej;
- Az ákosfalvi tantestület adománya	1.325 lej;
Összesen:	14.421 lej

Az 1990. május 27-i emlékünnepeken tett adományok:

Farkas Ernő tanfelügyelő – 100 lej; Szabó Árpád – 100 lej; dr. Fazakas István – 100 lej; Borbély Árpád – 100 lej; Zsigmond József – 100 lej; Krakkai Ibolya – 60 lej; Domó Péter – 100 lej; Adorjáni Árpád – 100 lej; László János tanár – 100 lej; Fekete László – 100 lej; Fekete Sára – 100 lej; Keresztesi Irén – 50 lej; Kiss Hajnal tanárnő – 100 lej; Kovács Irma tanárnő – 100 lej; Nagy Ferenc tanár – 100 lej; Szabó György tanár – 100 lej; Marton Gábor – 50 lej; ifj. Bustya József – 45 lej; ifj. Pungur József – 25 lej; Keresztesi Endre – 50 lej; Fekete Károly – 100 lej; Tanászi Árpád – 100 lej; Karácsony Árpád – 50 lej; Dósa Emma tanárnő – 100 lej; Keresztesi Karola – 50 lej; Fekete Albert – 100 lej; Fekete Ágnes – 20 lej; Kelemen Ildikó – 20 lej; Keresztesi Katalin – 20 lej; Dézsy Emese – 20 lej; Csíki Eliza – 25 lej; Török Éva – 50 lej; Csíki Albert – 50 lej; Fekete Albert – 50 lej; Bárdos Sándor – 25 lej; Dézsy Csaba – 100 lej; Marton Károly – 100 lej; Sipos Imre – 100 lej; Braum Jenő plébános – 100 lej; Fekete Árpád – 100 lej; Kiss Zoltán ny. lelkész – 100 lej; Török Elek lelkész – 100 lej; Csíki Erzsébet – 25 lej; Búzási Mihály – 25 lej; Albert Zoltán – 50 lej; Szepesi László Mv. – 50 lej; Markó Béla szenátor – 100 lej; Csíki Eliza – 100 lej; Tófalvi Zoltán újságíró – 50 lej; Karácsony Károly – 50 lej; Fekete Gábor – 50 lej; Szilágyi Jenő – 50 lej; Domahidi Ferenc Ny.sz. – 100 lej; György Ildikó – 25 lej; Keresztesi Margit – 25 lej; Fekete Edit – 10 lej; Zsigmond Ferenc – 25 lej; Domó Endre – 25 lej; Bustya Ferenc – 25 lej; Fogarasi Sára – 50 lej; Szóvérfi Lajos – 50 lej; Náznañ Jenő mérnök – 100 lej; ifj. Szilágyi Jenő – 10 lej; ifj. Bustya Ferenc – 25 lej; Sebes-

tyén Aladár – 25 lej; Bustya Levente – 10 lej; Fekete Pál – 50 lej; Ács Erzsébet – 20 lej; Bustya Sándor – 25 lej; Simon Margit – 25 lej; Varga Ibolya – 100 lej; Varga Ilona – 25 lej; ifj. Kádár Ernő – 50 lej; Nagy Attila – 100 lej; Szarka János – 50 lej; Pethő Kálmán – 50 lej; Kászoni Magdolna – 100 lej; Domahidi Csilla tanítónő – 100 lej; Szabó József – 100 lej; id. Csíki Ernő – 50 lej; Dobos Ilona – 25 lej; Bustya Gabriella – 20 lej; Tanászi Melinda – 25 lej; Tóth Ferenc – 100 lej; ifj. Csíki Albert – 100 lej; Demeter Szilvia – 10 lej; Bustya Árpád – 25 lej; Falka Ernő – 25 lej; ifj. Keresztesi Sándor – 25 lej; Bíró Ferenc – 50 lej; ifj. Szölössi Albert – 25 lej; Kakasi Margit – 25 lej; Zsigmond Mihály – 25 lej; Bustya Albert – 50 lej; Kornya István – 50 lej; Kelemen Albert – 25 lej; Varga György – 100 lej; Rigmányi József nyugd. – 50 lej; Domahidi Ferenc tanár – 50 lej; Nagy Jenő SMA-főnök – 100 lej; ifj. Szász Mihály – 50 lej; Borbély Ernő – 100 lej; Dézsy Enikő – 50 lej; ifj. Nagy Zsigmond – 100 lej; Kováts Domokos – 50 lej; Román Sándor isk.ig. – 100 lej.

Tóth József és Nagy Margit gyűjtése:

Fekete Ferenc – 100 lej; Ács Sándor – 100 lej; id. Bustya József – 50 lej; Kádár Tibor – 50 lej; Csíki Sámuel – 50 lej; Szász Mihály – 100 lej; Fekete András – 50 lej; Török Elek lelkész – 200 lej; Marton István – 50 lej; Domó Antal – 50 lej; Marton László – 100 lej; Ötvös Anna – 25 lej; Boroica Dumitru – 50 lej; Gáll Mihály – 50 lej; Domó Pál – 100 lej; Demeter Szilvia – 50 lej; Kilyén Polixénia – 15 lej; Vizoldi István – 25 lej; Fekete Kálmán – 50 lej; id. Marton Lajos – 100 lej; Sipos Erzsébet – 25 lej; ifj. Szabó András – 50 lej; id. Szabó András – 50 lej; Ács Károly – 25 lej; Szöllösi Albert – 100 lej; Domó János – 50 lej; Nagy Béni – 50 lej; Márkus Ernő – 25 lej; Csíki Sándor – 50 lej; Bustya Sándor – 50 lej; Fekete Emma – 25 lej; Márkodi Gábor – 25 lej; ifj. Fekete József – 25 lej; Csécs Albert – 50 lej; Csíki Irén – 50 lej; Marton Gábor – 25 lej; Marton Árpád – 100 lej; id. Nagy Zsigmond – 100 lej; Fazakas Zoltán – 50 lej.

Sebe Borbála gyűjtése:

Fekete József – 25 lej; Fekete Albert B. – 100 lej; Bokor Erzsébet – 25 lej; ifj. Fekete Albert – 100 lej; Fekete Gábor – 100 lej; Bustya Miklós – 50 lej; Zsigmond Albert – 50 lej; Fazakas Albert – 25 lej; Oláh József – 100 lej; Simon János – 50 lej; Vass Béla – 50 lej; Fekete Albert J. – 100 lej; Domó András – 100 lej; Szígyártó János – 20 lej; Marton Sándor – 100 lej; Domó Dániel – 100 lej.

Fazakas Tünde gyűjtése:

Cojocarui Andrei – 100 lej; Havadtói Pál – 25 lej; Havadtói Dezső – 25 lej; Máthé Anna – 25 lej; Zolti Géza – 20 lej; Kozák János – 40 lej; Szilágyi Tibor – 50 lej; Ádám Gyula – 25 lej; Petrás József – 25 lej; Fölöp Emma – 20 lej; Nagy Rozália – 20 lej; Rosu Attila – 15 lej; Kovács Gyula – 25 lej; Kádár Juliánna – 50 lej; Csíki Gábor – 15 lej; Fekete Imre – 50 lej; Simon Zsigmondné – 25 lej; Sófálvi Pál – 100 lej; Domó Dániel – 50 lej; Zsigmond Albert – 25 lej; Krakkai Attila – 40 lej; Miclea Nicolae – 25 lej; Kovács Lajos – 50 lej; Domó Ilona – 10 lej; Pásztor Irén – 15 lej; Marton Pál – 50 lej; id. Tanászi Albert – 100 lej; Bustya Edit – 50 lej; Gáll Albert – 50 lej; Baba Dumitru rendőr – 50 lej; Barabási Béla tanár – 100 lej.

Csíki Edit gyűjtése:

Karácsonyi Árpád – 50 lej; Sebestyén Árpád – 50 lej; Bíró Ferenc – 50 lej; Oszvát László – 25 lej; Keresztesi Aladár – 100 lej; Sebe Ákos – 100 lej; Csegzi Gergely – 100 lej; Szilágyi Albert – 50 lej; Demeter Albert – 50 lej; Fekete József – 50 lej; Simon Margit – 50 lej; id. Fekete Albert – 25 lej; ifj. Csíki Ernő – 100 lej; Bustya Lajos – 100 lej; Csíki Edit – 100 lej.

Szabó Judit gyűjtése:

Simon László – 50 lej; ifj. Karácsony Károly – 100 lej; Zsigmond Mihály – 50 lej; Zsigmond Károly – 50 lej; Marton Albert – 100 lej; Domó Ferenc – 10 lej; Adorjáni Albert – 100 lej; Csíki István – 50 lej; Veress Zsuzsánna – 15 lej; Fekete Jenő – 50 lej; Marton Zsigmond – 25 lej; Domó Eszter – 25 lej; Domó József – 25 lej; Fekete Erzsébet – 25 lej; Zsigmond Lajos – 100 lej; ifj. Gyarmathy János – 100 lej; Tóth József – 100 lej; György János – 50 lej; Bárdos Sándor – 50 lej; Keresztesi Ilona – 50 lej; Keresztesi Sándor – 50 lej; Marton Rozália – 25 lej; Székely Gyöngyi – 50 lej; Nagy Elemér – 100 lej; Oszvát László – 60 lej.

Csegzi Gyöngyvér gyűjtése:

Fekete István – 100 lej; Fekete Ernő – 50 lej; Kelemen Albert – 50 lej; Kornya István – 50 lej; Fekete Árpád – 50 lej; Fekete Sándor – 50 lej; Márkus Gábor – 50 lej; Csizmadia Mihály – 20 lej; Szilágyi József – 15 lej; id. Szilágyi József – 15 lej; Szilágyi Mihály – 25 lej; Zolti Gergely tanár – 100 lej; Dósafi Erzsébet – 15 lej; Bimbó Ferenc – 25 lej.

Török Jolán (lelkészfeleség) nyárádszentlászlói gyűjtése:

Karácsonyi János – 100 lej; Bustya Pál – 100 lej; Szövérfi Károly – 100 lej; Szócs Károly – 100 lej; Debreczeni Kálmán – 100 lej; Bari Albert – 100 lej; Pápai Domokos – 100 lej; Veress Kálmán – 50 lej; Sipos Árpád – 100 lej; Simon János – 50 lej; Tóth Sándor – 50 lej; Bustya József – 50 lej; Bustya László – 50 lej; Tökés Gyula – 50 lej; Szócs József – 50 lej; Csíki Sándor – 50 lej; Fekete Sándor – 50 lej; Demián Dénes – 50 lej; Tóth Árpád – 50 lej; Nagy Sándor – 50 lej; Takács Béni – 50 lej; Fekete Árpád – 50 lej; Adorjáni Ödön – 35 lej; Török István – 30 lej; Faluvégi József – 30 lej; Fekete Tibor – 25 lej; Adorjáni Sándor – 25 lej; Adorjáni Árpád – 25 lej; Benke Dénes – 25 lej; Bustya Márton – 25 lej; Fekete Árpád – 25 lej; ifj. Balogh Sándor – 25 lej; Ilyés Berta – 25 lej; Deák István – 25 lej; Tóth László – 25 lej; id. Dénes Ferenc – 25 lej; Papp János – 25 lej; Papp József – 25 lej; Benke Albert – 25 lej; id. Bari Albert – 25 lej; Dénes Károly – 25 lej; Kelemen Mihály – 25 lej; Benke Emma – 20 lej; Tóth Sándor – 20 lej; Török Mihály – 20 lej; Andrásida – 20 lej; Török János – 20 lej; Szilágyi Sándor – 20 lej; ifj. Nagy Pál – 15 lej; Tóth Ida – 13 lej; Szócs Albert – 10 lej; Zsigmond Lajos – 10 lej; Simon Lajos – 10 lej; Sztrojá János – 10 lej; Szilágyi Sándor – 10 lej.

Vackán Melinda gyűjtése az Adorjánokból:

Nem adtak át listát – 650 lej; A május 27-i emlékünnepeken eladott Szentiváni-képekből befolyt összeg – 200 lej; A nyárádremetei RMDSZ-től – 1.000 lej; A szent-

háromsági katolikus egyháztól – 2.000 lej; A helyi postai alkalmazottaktól – 1.000 lej; A szentháromsági tantestület részéről – 1.100 lej; Bustya Annuska – 300 lej; Fekete József nyárádszeredai plébános adománya – 500 lej; Az erdőszentgyörgyi kórutastagoktól – 1.800 lej; Antal Árpád, Kolozsvár – 500 lej; MADISZ Ny.Gálfalva – 1.000 lej.

Az 1990. november 27-i szoboravatás alkalmával begyűlt összeg:

A nyárádszentbenedeki egyházi kórutastagoktól – 1.000 lej; Karácsonyi János – 100 lej; Szilágyi Jenő – 100 lej; Tanászi Rozália – 50 lej; Czellecz Jenő – 200 lej; Kovács József Mv. – 100 lej; Lőrinczi Károly – 100 lej; György Bíró Réka – 100 lej; Ferencz Csaba Ny.Sz. – 100 lej; Ny.szeredai RMDSZ – 1.000 lej; Szilágyi Zsigmond – 100 lej; Mihály Zoltán – 100 lej; Szilágyi Sándor – 100 lej; Fekete Albert – 100 lej; Ábrahám Imre – 100 lej; Fekete Gizella – 100 lej; Gáspár András ref. lp. B.Madaras – 300 lej; Máthé Ödön, Nyomat – 100 lej; Csíki Eliza néni – 100 lej; Makkai Endre b.m.-i polgármester – 300 lej; Názán Jenő b.m.-i tsz-elnök – 300 lej; Kiss Zoltán, Torda – 500 lej; Bakó István – 100 lej; Kiss György – 50 lej; Fekete Albert – 50 lej; Török Olga, Erdősz. – 200 lej; Pungur Lajos – 100 lej; Pethő Károly – 50 lej; Fekete Erzsébet – 25 lej; Tusa Lajos, Ákosf. – 300 lej; Péterfi Kálmán – 100 lej; Csíki Béla – 50 lej; Péterfi László – 100 lej; Názán Gabriella – 200 lej; Cseh Béla – 200 lej; Székelytompai ref. anyaegyház – 1.200 lej; Török Ernő – 100 lej; Fekete Ödön, Szováta – 500 lej; Kolcsár Sándor unit. esperes, Marosv. – 500 lej; Gub Jenő és Rozália – 100 lej; Szakács Márton, Ny.sz. – 100 lej; ifj. Csíki Ernő – 100 lej; Németi József, N.ador. – 100 lej; Veress Eszter, megyei nőszövetség – 50 lej; Csongvai Attila unit. lp., Szt.gerice – 100 lej; Bíró László – 200 lej; Barabási Béla tanár – 200 lej; id. Tanászi Albert – 100 lej; Domó Albert – 100 lej; Keresztesi Árpád – 300 lej; Csíki István – 100 lej; Czirjék László és Mária, B.madaras – 200 lej; Keresztesi Árpád, Mv.hely – 200 lej; Csíki Anna – 100 lej; Csíki Gábor – 100 lej; Kovács Levente, Gyergyószentmiklós – 300 lej; Csíki Albert – 100 lej; Kiss Mária, Mv.hely – 100 lej; Kelemen Mária – 25 lej; Tóth Elemér – 100 lej; Kádár Ernő – 50 lej; Kiss Mihály lelkész – 100 lej; Gagyi József – 100 lej; Szabó András tompai ref. lelkész – 200 lej; Bárdos Sándor – 50 lej; Zsigmond Attila – 500 lej; Derzsy Ferenc tanár – 200 lej; Keresztesi Attila, Mv.hely – 200 lej; dr. Kilyén Károly és Irénke, Mv.hely – 100 lej; Rigmányi Béni ref. lp., Szt.gerice – 100 lej.

– A május 27-i emlékünnepe adománya	6.445 lej
– Tóth József és Nagy Margit gyűjtése	2.290 lej
– Sebe Borbála gyűjtése	1.095 lej
– Fazakas Tünde gyűjtése	415 lej
– Barabási Béla gyűjtése	855 lej
– Csíki Edit gyűjtése	885 lej
– Török Jolán gyűjtése	2.218 lej
– Szabó Judit gyűjtése	1.410 lej
– Csegzi Gyöngyi gyűjtése	615 lej
– Vackán Melinda gyűjtése	650 lej
– Utólagosan érkezett összegek	23.816 lej
– November 24-i adakozások	13.275 lej
Összbevétel:	53.969 lej

Talán ez a vázlat nélkülözhetten volna az adományok jegyzékét, de hogy mégis fontosnak véltem kiegészítésül mellékelni, annak elsődleges oka az, hogy nálam ideig-óráig még biztonságban van (egy példánya), azonban jónak láttam egy biztonságosabb helyen való elhelyezését is. Másodsorban szemléltetni akartam, hogy sepsiszentiványi Szentiványi Mihály mennyire köztiszteletben álló személyiség Erdély-szerte, még halála után 158 évvel is. Az agyagfalvi országgyűlésre összehozott székelyek is Szentiványi dalait énekelték, ma is minden kórustalálkozón közös éneklés tárgya a Nyárádmelléki.

A szoborállítás népszerűségét emelte, hogy a Ceausescu-féle önkényuralom megszüntetéből még fel sem ócsúdott Erdély egyszerűen nem hitte, hogy egy magyar személyiségnek csak úgy, minden felettes sugallat, illetve jóváhagyás nélkül ukmukfukk szobrot lehet állítani. Igaz, leleplezését követően néhány éjjel őriztettük, de bántódása nem esett, ma is ott áll az immár nevét viselő általános iskola előtt.

Sajnos, Názánáné Péterfi Ildikó után még sok emberünk ment el a szobor mellől – örökre.

IRODALOM

- Szabó T. Attila: Erdélyi magyar szótörténeti tár. Kriterion 1978. II. 27.
- Sipos Gáspár: Marosszéki népoktatás a XV. századtól 1848-ig. Művelődéstörténeti tanulmányok. Kriterion 1980–107.
- Pallós Albert: Maros-Torda vármegye és Marosvásárhely szabad királyi város népoktatási intézeteinek története. Marosvásárhely 1896–85.
- Az első magyarországi népszámlálás 1784–1787. Mv-i Áll. Lev. 340.
- Magyar statisztikai közlemények, Bp. 1912. Áll. Lev. Marosvásárhely.
- A népszámlálás helyi adatai 1977 és 1992-ből.
- Kis-Baczoni Benkő Károly: Marosszék ismertetése. Kolozsvár, 1868–69. Teleki Téka Mv.
- Az 1868-as egyházi anyakönyvek IV. kt. 11–12. Teleki Téka Mv.
- Bustya Albert teológiai hallgató 1948–49-ben írt dolgozata.
- Közigazgatási és elvi határozatok gyűjteménye. 1868 Bp. II/447.
- A gálfalvi unitárius levéltár
- Az iskolák osztálynaplói
- Jakó Zsigmond–Juhász István: Nagyenyedi diákok 1662–1848. Kriterion Bukarest 1979–209.

TUDÓSÍTÓK

- Csíki Lajos, Nyárádgálfalva 67. sz., szül. 1911. II. 8.
 Fekete Ernő, Nyárádgálfalva 273. sz., szül. 1926. VI. 6.
 Keresztesi Lajos, Nyárádgálfalva 60. sz., szül. 1906. IV. 26.
 Kovács Domokos, Nyárádgálfalva 76. sz., szül. 1909. III. 6.
 Márkodi Mihály, Nyárádgálfalva 167. sz., szül. 1891. I. 11.
 id. Nagy Árpád, Nyárádgálfalva 61. sz., szül. 1933. II. 10.
 Pungur János, Nyárádgálfalva 96. sz., szül. 1922. VI. 14.
 Tanászi Albert, Nyárádgálfalva 231. sz., szül. 1920. II. 22.
 Török Elek, Nyárádgálfalva 111. sz., szül. 1937. XI. 28.
 Zsigmond József, Nyárádgálfalva 88. sz., szül. 1931. VII. 12.

UTÓSZÓ

Így, kapálás idején, estére kelve a gazda visszatekint a föld sarkából, meglelégedéssel nyugtázva a dús sorokat, és munkájára Isten áldását kéri. A szerző is végigpásztázza sorait és – mivel a készben könnyű hibát találni – önróniával állapítja meg, hogy sorai nem mindenben adják vissza gondolatait. Ám ha egy írás tökéletes lenne és mindenki igényét kielégítené, mi maradna a kritikusoknak? Kell tehát hézagoknak lenniük, hogy mások is hozzátehessenek, kiegészíthessék és ilyenformán társ-szerzők legyenek. A kész munkában a bírálóknak helye van még akkor is, ha ez már nem változtat az anyagon, de figyelmezteti a szerzőt jövőbeni írásainak tökéletesítésére. Ez pedig nagyon fontos, még akkor is, ha Nyárádgálfalva 500 éves léte-zése óta eddig senki nem foglalta írásba a település életét. Ebből a távolságból csak a levéltári anyagok nyújthattak információkat. Harminchat éve múlt, hogy a faluban élek, megismertem a felszínen mindent és mindenkit. Éppen ezért nem bocsátkoztam a jelen elemzésébe. Ezenkívül mai életünknek rengeteg összetevője van, amelyeknek kölcsönhatásában gyakran megfeledkezünk a szép régi szokásokról, gyakorlatról, amelyeket helyettesíteni képtelenek vagyunk, az új áramlatokból általában csak a rossz szeleket fogjuk vitorlánkba. Ha kevés sikerrel is, de tudásom legjavával és a múlthoz való ószinte viszonyulásommal szerkesztettem dolgozataimat, terjedelmükben a kapott támogatások függvényében, mindvégig azzal a szándékkal, hogy falusfeleim jobban megismerjék múltjuk egy-egy szeletét.

Nyárádgálfalva, 2004. június 5.

Sebe Ákos

TARTALOM

Emlékeztető	5
I. Az unitárius egyházközség	7
II. A református egyházközség	27
III. A katolikus vallásfelekezet	44
IV. Jevohava tanúi követőinek névsora Nyárádgálfalván 1985-ben	48
V. A község oktatási intézményeiről	50
VI. Képes szemelvények Nyárádgálfalva művelődési életéből	74
VII. Neves családok	87
VIII. Szentiváni Mihály	106
IX. Adományok jegyzéke, irodalom, tudósítók	118
Utószó	123

IMPRESS KIADÓ – MAROSVÁSÁRHELY

Felelős kiadó: MAKKAI JÁNOS

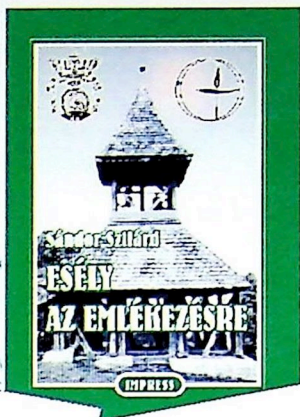
A szöveget gondozta: KISS ÉVA

Számítógépes szedés, tördelés: DONÁTH-NAGY GYÖRGY
FARKAS MIHÁLY

Készült a marosvásárhelyi ANSID nyomdában

Márton Molnár Zita

Gyermekfolklor a
Tüzes hegy lábánál



Nyáradgálfalva
és a Szentivániak

IMPRESS

Az elmúlt tíz év során hat könyv-füzet jelent meg Nyáradgálfalváról és a közigazgatásilag hozzá tartozó falvakról, a marosvásárhelyi Impress Kiadó gondozásában. Ezek fedőlapjairól készültek a felvételek.